

Horváth Richárd

Életrajzi szilánkok ecsedi Bátori István politikai pályafutásáról (1458–1479)¹

„Az összes Bátori családoknak több tekintetben legkitünőbb tagja. Ékesedett számos köz és magán erényekkel, s az utóbbiak közt nem kevésbé magasztaltatott korában hallatlan élettisztasága, minek jellemzéseül 'nótelen' melléknévvel ruházott fel.”²

E szavakkal vezeti be munkáját, az eddigi szakirodalom alapján írástudatlannak ismert és erdélyi vajdai méltóságát részben erőszakossága miatt elvesztő Bátori István első, s máig egyetlen történeti életrajzát Kerékgyártó Árpád. Jellemzése – látni fogjuk – egyértelműen a korának megfelelő, 19. század közepét jellemző történeti fölfogáson, valamint a 15. század második felének máig legmeghatározóbb történeti forrásszövegén, Antonio Bonfini hatalmas művén alapszik. Mielőtt azonban e jellemzésről akár pozitív, akár negatív véleményt, netán elhamarkodott kritikát fogalmaznánk meg, gyorsan előre kell bocsátanunk, hogy az országbíró-vajdáról mind a mai napig nem készült modern életrajzi összefoglalás. Be kell vallanunk, hogy a kutatás szinte másfél évszázada, azaz Kerékgyártó 1857-es műve óta voltaképpen egy helyben topog vagy csak kisebb lépéseket tett.³ Kétségtelen tény: a Turul folyóirat hasábjain pontosan 1900-ban napvilágot látott egy, a Bátoriak leszármazását bemutató tanulmány, de ebben sem a birtokszerzések, sem pedig politikai szempontok nem kaptak helyet, ráadásul a megye jóval később kiadott településtörténeti monográfiájában is csak szórt adatokat találhatunk a családra.⁴ Ez utóbbi téren, a Bátori család politikai szereplését és legfőbb birtokait illetően,

1. A dolgozat elkészítését az OTKA (T 48 460. és K 63 445. sz.) pályázatai is támogatták.

2. Kerékgyártó Árpád: Magyarok életrajzai. I. szakasz: Hajdankor – 1600. IV. füzet. (Barcsai – Bátor) Pest, 1857. (a továbbiakban: Kerékgyártó: Bátori István) 331.

3. Wertner Mór alább idézendő munkáján kívül lényegében csak a Zsigmond-korig rendelkezünk a Bátoriak középkorban élt, meghatározó tagjairól életrajzi összefoglalásokkal, de ezek is csak az utóbbi években Németh Péter munkássága nyomán láttak napvilágot. Vö.: Németh Péter: A Bátori család eredetéről. In: Hagymány és változás a népi kultúrában. Tanulmányok a hatvan esztendő Dám László tiszteletére. Szerk.: Szabó Sarolta. Nyíregyháza, 2005. 21–33., valamint Uó.: Egy hős és felmenői. In: Szabolcs-szatmár beregi Levéltári Évkönyv XVII. Szerk.: Galambos Sándor, Kujbusné Mecsei Éva. (A Szabolcs-szatmár-beregi Levéltár Kiadványai I. Évkönyvek, 17.) Nyíregyháza, 2006. 293–302. – Bátori István országbíró-vajda életére legutóbb: Horváth Richárd: Ecsedi Bátori István. In: Hunyadi Mátyás, a király. Hagymány és megújulás a királyi udvarban 1458–1490. Kiállítási katalógus. Szerk.: Farbak Péter, Spekner Enikő, Szende Katalin, Végh András. Budapest, 2008. (a továbbiakban: Horváth: Bátori István) 268–269.

4. Wertner Mór: A Báthoryak családi történetéhez. Turul 18. (1900) 6–29. – Maksai Ferenc: A középkori Szatmár megye. (Település- és népiségtörténeti értekezések 4.) Budapest, 1940. passim.

nemi előrelépés történt ugyan,⁵ de a földolgozandó forrásanyag még mindig nyomasztóan nagy. Jelen írás az idevágó „pötlások” sorát kívánja folytatni, így Bátori (II.) István politikai pályafutása összefoglalására tesz kísérletet a kezdetektől 1479. évi erdélyi vajdává történt kinevezéséig.⁶ Itt feltétlenül előre kell bocsátani, hogy a magyarországi, igencsak kisszámú középkori és kora újkori történeti biográfiában oly gyakran megfogható gyakorlatot, nevezetesen az életrajzi elemek hiányait kitölteni hivatott kortörténeti fejezetek alkalmazását jelen sorok írója igyekezett kerülni, még ha nem is mindig sikerrel. Elvitathatatlan, hogy Bátori István élete ezer szállal a Mátyás- és kora Jagelló-kori magyar állam történetébe ágyazódik, mégis a mostani dolgozatban mindenekelőtt a személyes politikai elemek, cselekmények kaptak elsőbbséget. Politikatörténeti kitekintés csak ott és annyi található, ahol és amennyi a Bátorit illető részletek értelmezéséhez feltétlenül szükségesnek látszott.

Felmenők és örökségük

Bátori István, Erdély későbbi vajdája és a Magyar Királyság országbírája az ugyancsak István nevet viselő országbíró (†1444) és feltehetően első felesége, Tarkói Margit házasságából született. Amikor 1435-ben az írott források „látókörébe” kerül,⁷ még kiskorú gyermek lehetett. Születési idejének meghatározásához érdemes figyelembe vennünk, hogy legfiatalabb öccse Miklós, a későbbi váci püspök 1468-ban már kinevezést nyert a szerémi püspöki székre Mátyástól,⁸ s 1506. évi halálakor – legalább is Fügedi Erik ma már ellenőrizhetetlen közlése nyomán – 71 esztendő volt, azaz 1434/35-ben szülehetett, eszerint István 1427–1430 táján jöhetett a világra.⁹ Ezek szerint halálakor nagyjából hatvan-hatvanhárom év körüli lehetett, amiről, igaz élete végéről, de becslésen alapuló értesüléssel is bírunk.¹⁰

Családja, leginkább apja jóvoltából, a korszak meghatározó politikai szereplői közé tartozott, annak dacára, hogy birtokaik mennyisége és földrajzi elhelyezkedése alapján ekkor még korántsem sorolhatjuk őket az ország vezetőinek „elit klubjába”,

5. C. Tóth Norbert: A Bátori család ecsedi ága az 1440-es években. Szabolcs-szatmár-beregi Szemle 51. (2006) (a továbbiakban: C. Tóth: Bátoriak) 266–289. – Neumann Tibor: Verbóci István 1520. évi utazása Szatmár megyében. A somlyói Bátoriak és a Móroc-örökség. Uo. 290–304. – Horváth Richárd: Az ecsedi Bátoriak várbirtokai a kései középkorban. (a továbbiakban: Horváth: Bátori várak) Uo. 305–326. – C. Tóth Norbert: Az ecsedi Báthory család birtokgyarapítási törekvései a XV. század második felében. In: Báthory Miklós váci püspök (1474–1506) emlékezete. Tanulmányok a „Váci püspökség Báthory emlékére 2006” alkalmából rendezett konferencia anyagából. Szerk.: Horváth Alice. Vác, 2007. (a továbbiakban: C. Tóth: Bátori birtokszerzések)

6. A genealógiai viszonyokról és a családtagok életpályájáról lásd a jelen kötetben C. Tóth Norbert tanulmányát. Ki kicsoda az ecsedi Bátori családban? A Bátori család ecsedi ágának tagjai 1383–1536. [Kézirat] Budapest, 2008. (a továbbiakban: C. Tóth: Bátori család)

7. DL 54 942. Az oklevélre C. Tóth Norbert hívta föl a figyelmemet, amit ezúton is megköszönök.

8. C. Tóth: Bátori család

9. Kubinyi András: Báthory Miklós és családja politikai szereplése. In: Báthory Miklós váci püspök (1474–1506) emlékezete. Tanulmányok a „Váci püspökség Báthory emlékére 2006” alkalmából rendezett konferencia anyagából. Szerk.: Horváth Alice. Vác, 2007. (a továbbiakban: Kubinyi: Bátoriak) 15. Kubinyi András ehelyütt Fügedi Erik adattárára utal, ahol azonban forráshivatkozást nem találunk. Vö. Fügedi Erik: A XV. századi magyar püspökök. In: Uő.: Kolduló barátok, polgárok, nemesek. Tanulmányok a magyar középkorról. Budapest, 1981. 102.

10. Chalco Bertalan milánói jelentése a herceg számára arról tesz említést, hogy Bátori 1490-ben 60–64 esztendő lehet. Magyar diplomacziái emlékek Mátyás király korából 1458–1490. I–IV. Szerk.: Nagy Iván és Nyáry Albert. Budapest, 1875–1878. (A továbbiakban: Dipl. Eml.) IV. 195. A fontos forrásra Neumann Tibor hívta föl a figyelmemet, amit ezúton is megköszönök.

az arisztokraták tagjai közé.¹¹ Uradalmaik, váraik számát Mátyás 1458. évi trónra kerüléséig csupán az 1439-ben adományul nyert bujádi uradalommal tudták gyarapítani.¹² Az alapok tehát nem voltak jelentéktelenek, de az ecsedi Bátoriak igazi felemelkedése Mátyás király uralkodásának időszaka, épp e tanulmány „hősének”, Bátor István országbíró, erdélyi vajdának az életideje volt. Illusztrációképp érdemes előrebocsátani, hogy 1458-ban a család az ország nagybirtokosai közt valahol a 22–25. helyen szerepelt, míg Mátyás halálakor az ország ötödik legjelentősebb világi birtokos családjává az ecsedi Bátoriaké vált.¹³ Azt gondolom, ez a tény már önmagában megéri azt, hogy a korszak legmeghatározóbb Bátor családtagja, István politikai szerepének megismerésére szánjuk ezt a dolgozatot.

Nem lennénk ugyanakkor igazságosak, ha a fölemelkedés, birtokszerzés és hatalmi befolyás tekintetében csupán Istvánról ejtenénk szót. A teljesség megkívánja, hogy a Mátyás-kor folyamán bárói méltóságot viselt két testvéréről is megemlékezzünk. Nem István volt ugyanis a korszak első méltóságviselő Bátor családtagja. A sort András nyitotta meg, aki – esetleg Szilágyi Mihály kinevezése nyomán¹⁴ – 1458 őszén asztalnokmesterként tevékenykedett. Első feltűnések, a nevezetés, Mátyás február eleji Magyarországra érkezéskor megkötött Stražnice-i szerződés megerősítői közt szerepel, noha ott egészen pontosan István testvére neve olvasható!¹⁵ Kubinyi András legutóbb annak a véleményének adott hangot a szöveg másfélszázados kiadását fölhasználván, hogy ehelyütt pusztán elírással lenne dolgunk: András neve helyett tévedésből Istvánt írtak a szövegbe.¹⁶ Legyen e megoldási lehetőség bármily csábító is, a helyzet mégsem ilyen egyszerű. Első pillantásra ugyan logikus a megoldás, hiszen Andrást októberben is említik az asztalnokmesteri tisztségben,¹⁷ ugyanakkor a pusztán névbéli tévedésbe aligha nyugodhatunk bele. Erre több apró jel utal. Egyfelől a Szilágyi személyéhez köthető tisztségkinevezés kérdését az októberi (azaz Szilágyi lefogása után közel három héttel kelt), s Andrást még mindig hivatalában említő oklevél, valamint az a tény, hogy Andrásnak ismerjük egy másik, 1460 után viselt méltóságát, a lovászmesterit¹⁸, egészen új megvilágításba helyezi. Eszerint András nem csak Szilágyinak felelt meg, hanem az új király is potenciális méltóságviselőt látott benne. Így tehát András egymás után viselte az asztalnokmesteri (1458), majd a lovászmesteri

11. Az elmondottakhoz: C. Tóth: Bátoriak 283–285.

12. C. Tóth: Bátoriak 275., Horváth: Bátor vára 310.

13. Engel Pál: A magyar világi nagybirtok megoszlása a 15. században I–II. In: Uó.: Honor, vár, ispánság. Válogatott tanulmányok. Szerk.: Csukovits Enikő. (Millenniumi Magyar Történelem) Budapest, 2003. 30., 52., valamint legújabban: C. Tóth: Bátor birtokszerzések 175.

14. Legalább is Kubinyi András ezt feltételezte, hisz András (és persze István is) Margit testvérük házassága útján sógorságba került a kormányzóval. Vö.: Kubinyi: Bátoriak 16.

15. Teleki József: A Hunyadiak kora Magyarországon I–XII. Pest, 1852–1857. (a továbbiakban: Teleki: Hunyadiak) X. 575., valamint: Stephanus Kaprinay: Hungaria diplomatica temporibus Matthiae de Hunyad regis Hungariae. Pars II. Vindobona, 1771. (a továbbiakban: Kaprinai: Mátyás II.) 138–139.

16. Kubinyi: Bátoriak 16.

17. Uo. 16.

18. Egyetlen biztos említése: 1460. VI. 24.: DL 70 906. – 1462. május 29-én András már tisztség nélkül fordul elő számos báróval együtt említve. *Decreta Regni Hungariae 1458–1490*. Franciscus Dóry collectionem manuscritam additamentis auxerunt, commentariis notisque illustraverunt Georgius Bónis – Geisa Érszegi – Susanna Teke. (Publikationes Archivi Nationalis Hungarici II. Fontes 19.) Budapest, 1989. (a továbbiakban: DRH) 129. – 1464-ben a világosvári záloglevélben is korábbi lovászmesternek nevezte Mátyás. DL 72 004. 1460 szeptemberétől már Dombai Pál szerepel a tisztségben először egyedül, később Györgyi Bodó Gáspárral, majd Vezsenyi Lászlóval közösen. Fügedi Erik: A 15. századi magyar arisztokrácia mobilitása. (Történeti Statisztikai Kötetek) Budapest, 1970. (A továbbiakban: Fügedi: Mobilitás) 124.

méltóságot (1460–1461), ami önmagában még nem lenne különösebben figyelemre méltó, hisz uralkodása első esztendeiben Mátyás az utókor számára értelmezhetetlenül gyorsan váltogatta e tisztségek betöltőit.¹⁹ Ami meglepő lehet, az a Bátor i családtagok váratlan és nagyszámú föltűnése a király körül, s ennek vizsgálata vihet minket közelebb a Stražnice-i szerződében szereplő Bátor i családtag meghatározásához. Ám tekintsünk még egyszer András pályafutására.

András ugyanis a jelek – de még inkább a szakirodalom sugalmazása – szerint bárói hivatalaitól megválva a családi birtokvagyon gyarapítása, mintsem a politika felé fordult. Rövid méltóságviselése után Budán vagy az országos események környezetében nem tudjuk kimutatni. Amikor föltűnik, minduntalan a család javainak ügyében teszi ezt. 1461 áprilisában például Pálóci László országbíró előtt jelenik meg testvérei képviselőjében törveji zálogos részük továbbzálogosítása tárgyában.²⁰ Ám pusztán ezért utazott volna személyesen Budára? Hogy nem csupán ez volt útjának célja, onnan tudhatjuk, hogy ugyanezen a napon – április 21-én – kelt Mátyás azon adománylevele, amelyikben az erdélyi Fehér megyei Diód várát élet-hosszigan, a Zaránd megyei Világos várát pedig zálog gyanánt adta testvérüknek, Margitnak, Szilágyi Mihály özvegyének.²¹ Alighanem az ügylet háttérében kevésbé Margitot, mint inkább András t gyaníthatjuk. Végezetül itt kell megemlíteni, hogy legyen szó bármennyire is András országos politikától való visszavonulásáról, azért a szatmári-szabolcsi-beregi-szolnoki régióban az egyik legnagyobb befolyással bíró nagybirtokosnak számított. Erre utalhat, hogy 1462 májusában Mátyás a közelben birtokos Újhelyi-testvérek védelmére Szapolyai Imrén túl többek közt Bátor i András t is kirendelte.²²

Ennél lényegesen elgondolkodtatóbb egy másik, 1464 januárjában kelt oklevélünk, amelynek tanúsága szerint András t Mátyás király környezetében Dombró városában találjuk, ahol épp Világosvárról kapnak adományt hűségükre való tekintettel, no meg a királynak adott 11 000 forintos összegért cserébe.²³ Ez utóbbi összeg gyanúnk szerint a hadjáratban részt vett katonák zsoldjának kifizetéséhez kellett a királynak. Mindez világos bizonyítéka annak, hogy András is részt vett a király Jajca elleni sikeres támadásában, illetőleg az ezt követő szlavóniai úton is király mellett maradt.²⁴ A politikai színpadról később sem tűnik el, amint azt az 1474. évi események ismertetésekor látni fogjuk.

András t nem sokkal később, 1462-ben fivére, László követte a „hivatali úton”, történetesen épp az asztalnokmesterségben. Noha a Mátyás-kori udvari méltóságviselők adattára máig nem teljes, ráadásul a király, amint azt András esetében láttuk, ezekben az években gyakran cserélgette a személyeket, László esetében mégis jó támpontokkal rendelkezünk. András t leváltását követően Mátyás a hivatalba Losonci Lászlót, Györgyi Bodó Gáspárt és Dengelegi Pongrác Jánost nevezte

19. 1458–1464 között hat asztalnokmestert, nyolc pohárnokmestert és kilenc lovászmestert ismerünk! Vö. Fügedi: Mobilitás 120–124., valamint e sorok írójának saját archontológiai gyűjtését.

20. Teleki: Hunyadiak XI. 9–10.

21. Kaprinai: Mátyás II. 481–483.

22. „Mathias, Dei gracia rex Hungarie, Dalmacie, Croacie etc. fidelibus nostris magnificis et egregiis magnifico de Zapolya (sic) thesaurariorum nostrorum regalium magistro ac Francisco de Chaak et Andree de Bathor, necnon Nicolao et Michaeli Draghy de Belthek, Blasio litterato de Kezy, castellano de Mwkach, item Michaeli de Bestyen camerario Maromorosiensis, Ambrosio de Dolha salutem et graciam.” DL 38 341.

23. Az adománylevél január 27-én Dombrón kelt. DL 71 998.

24. Mátyás itteni keltezéséhez: DL 101 814., DL 15 907. – Az események politikai háttéréhez: Pálosfalvi Tamás: Vitovec János. Egy zsoldoskarrier a 15. századi Magyarországon. Századok 135. (2001) 461–463.

ki, ugyancsak egymást váltva, de csak rövid időszakokra.²⁵ Bátor László utánuk következett, akinek kinevezését az eddig ismert adatokkal szemben²⁶ az 1462. év tavaszi eseményeihez köthetjük, lévén első adatunk László hivatalviseléséről 1462. május 29-ről maradt fenn.²⁷ Mindez azért fontos, mert Bátor István személyét is itt kapcsolhatjuk be először a történetbe, legalább is, ami az írott forrásokban való biztos föltűnését illeti. Köztudomású, hogy Mátyás király hosszas háborúskodást, illetőleg nem kevés politikai manőverezést követően, többheti tárgyalás után 1462 májusának első felében egyezett meg Jiskrával Vác városában.²⁸ A szerződés értelmében a huszita főkapitány a magyar király szolgálatába állt, s kezére bocsátotta a még felügyelete és a hozzá lojális kapitányok fennhatósága alatt álló területeket. Cserébe Mátyás negyvenezer arany kifizetését, illetőleg Solymos várának meg Lippa városának (Arad megye) átadását vállalta.²⁹ Döntése persze nem volt előzmények nélküli. Lényegében trónra kerülésétől fogva kisebb-nagyobb intenzitással hadakozott a „bratrik” ellen, hol kapitányai, hol személyes parancsnoksága alatt működő hadakkal, különösen 1460-61-ben.³⁰ Nos, e harcok egyik fontos szereplője a Felső Részek (fő)kapitánya, aki ekkoriban Szapolyai Imre, Mátyás egyik legfőbb bizalmasa, kegyeltje.³¹ Antonio Bonfini leírása szerint Imre egyik meghatározó harcostársa, vagy akár vezetőtársa épp Bátor István volt, s lényegében ezen említésünket tekinthetjük a későbbi országbíró és vajda Mátyás-kori írott forrásokbéli debütálásának.³² A neves humanista értesülése körül azonban sűrű és homályos ködfátyol lebeg. Egyfelől általánosan kimondható, hogy számos politikai, eseménytörténeti értesülése jóval későbbi adatok visszavetítéséből fakadt, mégha ezek némelyike igazolható is. Sokkal nagyobb gondnak tűnik azonban, hogy Bátor husziták elleni hadakozásáról egyetlen közvetlen adatunk sincsen. Mindössze jóval későbbi és formula-jellegű utalás látszik megerősíteni a föntieket: 1477-ben, amikor Bátor a néhai Maróti-javakból Karom és Racsa kastélyait kapta adományul, az adománylevélben számos érdeme közt a csehek (*contra Bohemos hereticos*) elleni harcot is megemlítette a király.³³ További támaszként Bonfini említésének hihetőségét tovább erősítheti, hogy 1490-ben följegyezték Bátoriról, hogy a „király úr atyja”, tehát még Hunyadi János mellett kezdte katonai pályafutását, annak tanítványa volt.³⁴

25. Fügedi: Mobilitás 121.

26. Fügedi: Mobilitás 121.

27. DRH 128–129. Az esetleges – korábbiakhoz hasonlatos – név-elírás lehetőségét ráadásul elhelyített kizárhatjuk, hiszen a szövegben Lászlóval együtt András is szerepel.

28. Mátyás váci jelenléte ápr. 6-tól máj. 14-ig folyamatos. Vö.: DL 16 145., DRH II. 122.

29. Tóth-Szabó Pál: A cseh-huszita mozgalmak és uralom története Magyarországon. Budapest, 1917. (a továbbiakban: Tóth-Szabó: Husziták) 325., 432–433.

30. Az elmondottakhoz: Tóth-Szabó: Husziták, passim.

31. Horváth Richárd: A Felső Részek kapitánysága a Mátyás-korban. Századok 137. (2003) 952–954.

32. Antonius de Bonfinis: Rerum Ungaricarum Decades. Ediderunt Iosephus Fögel–Béla Iványi–Ladislaus Juhász. (Bibliotheca scriptorum medii recentisque aevorum. Saeculum XV.) Lipsiae, 1936. (a továbbiakban: Bonfini) III-X-215., 226.

33. Teleki: Hunyadiak XII. 22.

34. Dipl. Eml. IV. 195. Köszönöm Neumann Tibornak, hogy e fontos forrásra fölhívta a figyelmemet. – Ehelőtt kell megemlékezni arról, hogy az 1460-as években Bátorival oly gyakran együtt harcoló Magyar Balázsról is tudjuk, hogy Mátyás számára „atyai örökség” volt. 1459-ben a király így írt Magyarorról: „...quia nos consideratis preclara fide militis virtutibus multmodisque obsequiorum generibus fidelis noster egregii Blasii Magyar, quibus idem temporibus condam illustrissimorum principum, dominorum Iohannis de Hwnyad comitis Bistriciensis etc., gubernatoris et Ladislai fratris nostrorum carissimorum felicium recordacionum in multis negociis et presertim in defensione parciun nostrorum superiorum sacre huius regni nostri Hungarie corone se reddidit...” DF 262 978.

Az iméntieket pontosíthatjuk még azzal is, hogy Bátor i István felvidéki harcainak időszakát Szapolyai felvidéki kapitánysága idejére helyezzük. Nem feledve ugyanis a család hagyományosan jelentős udvari presztízset, így András korábbi méltóságviselését, talán mégsem nagy merészség föltételezni, hogy Bátor i András második, illetőleg László másodszeri udvarbéli megjelenése mögött testvérük, István sikeres katonai tevékenysége, és talán ezen keresztül az északi, északkeleti régió katonai vezetője és a király kiemelt bizalmasa, Szapolyai Imre közbenjárása húzódnak meg.³⁵ Arról sem feledkezhetünk meg, hogy a Bátor iakkal közös nemzetségből, a Gütkeledektől eredő Ország Mihály volt Mátyás nagytekintélyű és befolyásos nádora, aki tehát a lehetséges támogatók körét növelte. Rövidre fogva: 1462 tájától Bátor i István már jó eséllyel a husziták elleni fronton, míg testvérei, András a lovászmesteri, s László az asztalnokmesteri hivatalban szolgálták Mátyás és a királyság ügyét. Utóbbi hivatalviselése hivatalnoktársra, Perényi István 1466. évi tavaszi leváltásával nagyjából-egészében egyszerre érhetett véget. Azonban míg Perényi két évvel később már lovászmester volt, addig Bátor i László sohasem került újól ag az udvar látókörébe.³⁶

S most kell érintenünk a fejezet elején idézett Stražnice-i egyezséglevél ügyét. Az elmondottak fényében ugyanis aligha lehetünk már olyannyira biztosak abban, hogy e forrásunkba valóban Bátor i András nevét kell behelyettesítenünk István öccse helyett. Lássuk, milyen további érvek szólnak e megfontolás mellett. Mindenekelőtt az a tény, hogy a szerződésnek nem csupán a nyomtatott kiadásában olvashatjuk István nevét. Ugyancsak ez a névforma szerepel a szöveg egyetlen elérhető kéziratos – igaz, nem korabeli, hanem hozzávetőleg 1490 tájára keltezhető másolati – példányában is.³⁷ Lévén a szövegnek további kiadása vagy kézirata e sorok írója előtt nem ismert, a nevet illetően ennyibe kapaszkodhatunk. No meg abba, hogy a megállapodás politikai körülményeit is taglaló, Csehországról szóló történeti összefoglalójában František Palacký meglepő módon az aláírók között egyetlen Bátorit sem említ, s kimaradt névsorából Marcali János somogyi ispán is, holott a szövegben mindketten szerepelnek.³⁸ A dolog azért is meglepő, mert Palacký alaposan ismerte az idevágó forrásokat, sőt Teleki József oklevéltára számára is ő küldte meg a szerződés szövegének másolatát és maga is magyar kollégája e kiadására hivatkozik munkájában. Akárhogyan is értelmezzük a jelenségeket, afelől egyáltalán nem lehetünk bizonyosak, hogy Bátor i András egyszeri, 1458-as őszi asztalnokmesteri említése kellő alapot jelent ahhoz, hogy Istvánt „számúzzuk” a Stražnice-i szerződés szövegéből. Tehát további érvek vagy források fölbukkanásáig Bátor i István személye elfogadhatónak tűnik az 1458-as esztendő első felében, mint királyi asztalnokmester, esetleg András hivatalbéli társa.³⁹ Ha ez a feltételezésünk igaznak bizonyul, akkor kimondhatjuk, hogy Mátyás 1458-tól kezdődően és 1466-tal bezáról ag mindhárom Bátor i testvért beemelte hosszabb-rövidebb időre az udvari méltóságviselők körébe, mintegy kipróbálva őket a politika mezején.

35. A Bátor iak és a Szapolyaiak korai kapcsolatáról pillanatnyilag egyetlen oklevéllel rendelkezünk 1462-ből. Ebben Szapolyai Imre meghagyja szatmári embereinek, hogy a Bátor iak familiárisát: Sasvári Miklóst, akit királyi parancsból pártfogásába vett, védelmezzék meg. DF 249 031.

36. Perényi alighanem a Szilágyi Erzsébettel szembeni perének köszönhette idiglenes kizáratását az udvari méltóságviselők köréből. Vö.: Tringli István: Mátyás király és a Perényiek. Levéltári Közlemények 63. (1992) (a továbbiakban: Tringli: Perényiek) 183–184.

37. DF 289 346.

38. Franz Palacký: Geschichte von Böhmen IV/2. Prag, 1860. 26.

39. Kubinyi András is ezt tette Mátyás életrajzában. Kubinyi András: Mátyás király. Budapest, 2001. (a továbbiakban: Kubinyi: Mátyás király) 43.

A király katonája

Bátori István 1460-as évek első éveire testvéreivel közösen koncentrálnak a tisztségviselésük után hosszú esztendőkre eltűnik az utókor tekintete elől. Legalább is, ami az udvari méltóságok viselőit és környezetüket illeti. Sajnos még afelől is tájékozatlanok vagyunk, hogy a család mekkora arányban képviseltette magát a király 1464. március 29-i fehérvári koronázásán, igaz, teljes távollétük nehezen hihető, s ebbéli gyanúkat András ma már rendelkezésünkre álló itineráriuma közvetett módon – fehérvári keltezését nem ismerjük –, de igazolja. Emlékezzünk, alig három hónappal korábban András a királlyal harcolt Jajcánál, majd elkíserte Szlavóniába.⁴⁰ Aligha hihetjük, hogy ezután épp a koronázás előtt tért volna vissza Szatmár megyébe. Ám akárhogy is játszunk feltételezéseinkkel, minden kétséget kizáróan ki kell jelentenünk: Bátori István 1460-as évek elejétől 1466-ig bezárólag alig-alig szerepel forrásainkban. Annál többet, mint amit Kubinyi András Bátori Miklós váci püspök pályáját földolgozó tanulmányában megállapított, mi sem mondhatunk. A család egyetlen tagja sem fordul elő az 1459. évi Mátyás és III. Frigyes közti harcokban, politikai állásfoglalásokban, s ugyanígy a későbbiekben sem exponáltak magukat a jelentősebb bel- és külpolitikai aktusok alkalmával.⁴¹ Jóllehet tény: Bátori (I.) István személyében a család nem sokkal korábban országbírói adottságú királyságnak, a budai udvarban Mátyás koronázása körüli esztendőben vélhetőleg ritkán hangozhatott el a Bátori név. Oka ennek számos lehetett, de legfőbb az, hogy a családi birtokállomány ekkortájt még – különösen a számba vehető politikai „riválisokkal” való összehasonlításban – nem volt kiemelkedő. Amint azt az ecsedi Bátoriak várbirtokainak vizsgálata igazolta, a jelentős birtokszerzések az 1470-es évektől, István országbírói politikai befolyása növekedésével párhuzamosan indulnak meg.⁴² Ugyancsak szépen illusztrálja a család politikai jelentőségét az a tény, hogy 1471. szeptember 21-én, amikor a főpapok és a bárók hűségükről biztosították Mátyást Kázmérral és támogatóival szemben, Bátori András és István a névsor 30. és 31. helyét foglalták el.⁴³

Mindezek ellenére Bátori István 1460-as évekbeli tevékenységét illetően mégsem vagyunk teljes némaságra kárhóztatva. Mátyás uralmának számos későbbi „oszlopa”, kiemelkedő személyisége ezekben az években jobbra a harctéren szolgálta királyát, vagyis okleveles anyagunkban nem vagy csak alig-alig tűnnek föl. Bátorival is ez a helyzet. S noha Kubinyi András megfogalmazásával – „A Báthoryak viszonylag kevésbé tehetős családként Mátyás uralkodása első felében az 1471-es összeesküvés leverése után István országbírói kinevezésével jutottak a bárók élvonalába. Addig az óvatosság, olykor a király iránti burkolt szembenállás volt rájuk jellemző.”⁴⁴ – részben egyetérthetünk, a királlyal való viszonyuk az általa vázoltnál mindenképp pozitívabb lehetett. Elég, ha csupán András és főleg László hivatalaira utalunk, akik közül az utóbbi a fiatal király rémisztő gyorsasággal cserélgetett udvari méltóságviselői között egyfajta állandóságot képviselt. Azonfelül még nem ejtettünk szót arról, hogy az 1460-as években Bátori Istvánnak is volt okleveles adattal igazolható hivatala.

40. C. Tóth: Bátori család

41. Kubinyi: Bátoriak 17.

42. Horváth: Bátori várak passim.

43. Kubinyi: Bátoriak 18.

44. Kubinyi: Bátoriak 30.

1464 januárjában-februárjában ugyanis, amikor Mátyás a világosvári uradalmat zálogosította el, majd adományozta a Bátor i fivéreknek, Istvánt volt kamaramesterként említik.⁴⁵ Ráadásul nem ez a tisztség egyetlen említése. Meglepő módon jóval későbből, 1470 áprilisából fordul elő kancelláriai jegyzetben István ugyanebben a minőségben, azaz országbírói kinevezése előtt legalább két alkalommal tevékenykedett kamaramesterként.⁴⁶ Gondunk csupán az, hogy a tisztség mibenlétéről fogalmunk sincs. Annyi bizonyos, hogy viselője nem számított bárónak. Tudjuk azt is, hogy pénzügyi munkaköre sem lehetett, mert az efféle feladatkört betöltő személyeknél mindig megnevezik az általuk vezetett kamara jellegét (pénzverő, só stb.), ez pedig Bátor i említéseinél hiányzik. Végezetül afelől is nyugodtak lehetünk, hogy esetleg Istvánt a később oly sokszor emlegetett *magister cubiculariorum* (akit egyébiránt kamarásmesternek szoktunk magyarul visszaadni) téveszteniénk össze, lévén ezt kizáró adattal is rendelkezünk.⁴⁷ No, de akkor mi volt Bátor i feladatköre?

Bátor in kívül korszakunkból két személyt ismerünk ebben a tisztségben: Geszti Mihályt és Dombai Lászlót.⁴⁸ Személyük, akárcsak ezekben az esztendőkb en Bátor ié, nem tartozott a legtekintélyesebbek körébe, ugyanakkor a királlyal fönntartott bensőséges, személyes kapcsolatuk bizonyosra vehető.⁴⁹ Ha pedig a tisztség története felől közelítünk a kérdéshez, ugyancsak meglepő párhuzamokra lelhetünk. A *magister camere* név ugyanis nem ekkor jelenik meg a magyar királyi udvarban. A 13. század második feléből a késő középkorinál lényegesen nagyobb számú, így az e néven működő személyek tevékenységére több fényt vető forrásunk származik. Ezek szerint a *magister camere*, magyarul a szekérnagy a király és a királyné bizalmasai közül került ki, s fő feladatuk a királyi udvar nem bárói-nemesi részének igazgatása lehetett. Különösen uralkodói utazások alkalmával fontos a szerepük.⁵⁰ Első pillantásra tehát, s elsősorban Dombai és Geszti esetében akár teljes mértékben összekapcsolhatnók az Árpád-kori ismereteinket a Mátyás-koriakkal. A bökkenő azonban pontosan Bátor i személye. Abban a fönntebb írottak alapján biztosak lehetünk, hogy ekkortájt István még nem kiemelkedő arisztokrata, mint a király halála idején, azaz személyét akár be is illeszthetnénk a Dombai és Geszti névvel fémjelzett kurta sorba. Ezzel szemben áll ugyanakkor az eddig elősorolt, s még a következőkben felmerülő néhány elem, amelyek összessége a kései kutató

45. „...fideles nostri magnifici Andreas de Bathor alias agazonum et Stephanus de eadem pridem camere magistr i nostri ac Ladislaus similiter de dicta Bathor dapiferorum nostrorum magister...” DL 71 998.

46. „ad relacionem Stephani de Bathor magistr i camere regie” DL 16 994.

47. Kubinyi: Bárók 192., különösen a 217. jegyzet. – Csánki Dezső összefoglalójában a tisztséget a főudvarmesteri hivatallal (*magister ianitorum*) mossa össze, holott a két méltóságban megjelenő személyek köre nem azonos! Az egyetlen mindkét helyen föltűnő személy, Dombai László azonban a kamaramesterséget 1461-ben, míg az udvarmesterséget 1462-ben viselte. Vö. Csánki Dezső: I. Mátyás udvara. Budapest, 1884. 32., valamint: A Szent-Ivány család levéltára 1230–1525. Mályusz Elemér kézírata alapján sajtó alá rendezte, szerkesztette és az előszót írta: Borsa Iván. Budapest, 1988. 109.

48. Geszti: 1460. III. 21. (A Héderváry-család oklevéltára I–II. Közlik: Radvánszky Béla, Závodszy Levente. Budapest, 1909–1922. I. 293–294.) – Dombai: 1461. IV. 24. (DL 15 569., DL 84 944.), V. 9–10. (DL 15 583., DL 88 366.), VI. 23. (DL 90 034.), XII. 18. (DL 15 667.)

49. Ezen viszony meglétére gyanakodhatunk Geszti Mihály (és László) 1460. február 6-i, Bátmonostori Tóttős Lászlóhoz írott levele nyomán, melyből kiviláglik, hogy Geszti egészen pontos értesüléssel bírt a király Budától való távollétéről és visszatérésének idejéről. A zichi és vasonkeoi gróf Zichy család idősb ágának okmánytára I–XII. Szerk.: Nagy Iván, Nagy Imre, Véghely Dezső, Kammerer Ernő, Lukcsics Pál. Pest, Budapest, 1871–1931. X. 104.

50. Az elmondottakhoz bővebben: Zsoldos Attila: Az Árpádok és asszonyaik. A királynéi intézmény az Árpádok korában. (Társadalom- és művelődéstörténeti tanulmányok 36.) Budapest, 2005. (a továbbiakban: Zsoldos: Királynék) 110–112.

szemében Bátorit katonai vezetőként jellemzi. Így aligha hihető, hogy feladatköre a király utaztatásának pusztá megszervezése és „háztartási népeinek” vezetése lett volna, még ha ezt véglegesen nem vethetjük el. Tekintettel katonai ismereteire és tapasztalatára jelen sorok írójának véleménye szerint Batori István oly alkalmakkor, amikor a *magister camere* tisztséget viselte Mátyás személyes szolgálatában, egyfajta testőrparancsnoki feladatkört is betölthetett. Ez esetben tehát a *camere* kifejezés eredeti, ’magánlak’, ’szoba’, ’magánszféra’ jelentésére gyanakodhatunk, s mindez jól magyarázza a bárók sorában és az okleveles anyagban jelentkező hiányát, hiszen a sokat hadakozó király környezetében tartózkodott, nem az udvarban.⁵¹ Végezetül pedig arról kell érdemlegesen mondanunk, hogy miként kerültek e személyek jobbára birtokadományozó és pénzügyi tartalmú oklevelek kancelláriai jegyzeteibe. Véleményünk szerint ugyanis e tények magyarázatra szorulnak, ha azt az állítást elfogadjuk, hogy a kamaramesterek pénzügyigazgatási jogkörrel nem rendelkeztek. Először: abban mára biztosak lehetünk, hogy a Szilágyi Loránd által meghatározott hivatali ügyvitelben megfogható referatúrákat túlzás esetükben föl-tételeznünk.⁵² Vélhetőleg éppen az általuk referált oklevelekben előbukkanó ügyek vezethették Szilágyit arra, hogy a tisztséget tévesen a kamaraispánokkal azonosítsa, amit Kubinyi András korábban már korigált. Másodsor: az ügyek némelyike pontosan a kamaramesterek részleges katonai funkciója felé mutathat, lévén több olyan adománylevél kibocsátásáról szóló parancs közvetítésében működnek közre a relációs jegyzetek tanúsága szerint, melyek az ország területén folyó harcokkal kapcsolatosak.⁵³ Tudván-tudva, hogy ez utóbbi állítás meglehetősen hipotetikus – hisz efféle adományok kincstartói vagy egyéb személyek relációjával is előfordulnak – határozottabb véleményt nem fogalmazhatunk meg.

Hosszú hallgatást követően forrásaink 1466/67-től kezdenek végre bepillantást engedni Batori István életébe. Az évszám már önmagában beszédes: ekkor zajlott le Mátyás uralkodásának történetében az ellene szervezett második felkelés, az ún. erdélyi lázadás, valamint ez év elején győzte le a királyság történetének utolsó nagyobb cseh-huszita erejét, Jan Svehla Kosztolányban (Nyitra m.) és a környék több kisebb várában megbűvő seregét. Az események általános menete Bonfini bőbeszédű, de számos helyen pontatlan, előadása nyomán közismert, minket most csupán Batori szerepe érdekel. Bonfini leírása szerint a kosztolányi foglyok közül a király háromszázat Budára küldetett és a Csonkatoronyba záratott, akik azután kegyetlen véget értek. Nos, a fogolytranszport vezetője nem volt más, mint Batori István, aki eszerint ott volt Kosztolány alatt.⁵⁴ Nem sokkal később királyával együtt a frissiben kitört erdélyi események miatt keletre utazott, s Mátyás kíséretében augusztus-szeptemberben részt vett a lázadás elfojtásában. Minderre azonban csak a lázadást követő moldvai hadjáratról tudósító forrásaink alapján következtethetünk.

Az erdélyi zendülés leverését követően a király és serege november-december folyamán Moldvába tört be Nagy István vajda megbüntetésére, aki részben a len-

51. A fogalom ilyesfajta értelmezését lásd: Zsoldos: Királynék 111.

52. Szilágyi Loránd: A magyar királyi kancellária szerepe az államkormányzatban. Turul 44. (1930) 61. – Kubinyi: Bárók 191–192.

53. Kaszai Demeter cseh harcokban szerzett érdemeiért kamarahaszna beszedési engedélye: DL 90 034. – A király a rablók elleni harcban elszenvedett kiadásaiért és fennálló adósságaiért Szeben városát („ad quod ipsos dominos de Rozgon plenum ius habere agnovimus ex evidentibus documentis”) viszsabocsátja a Rozgonyiak kezébe. DL 15 583.

54. Bonfini IV-I-91–93.

gyekekkel, részben pedig a törökökkel lépett kapcsolatba Mátyás ellen, ráadásul az erdélyi lázadás külső támogatásának gyanújától sem volt mentes.⁵⁵ A rendelkezésünkre álló adatok alapján úgy tűnik, hogy a király november 12-e után hagyta el Brassót, tíz nappal később pedig a Tatros, a Szeret jobboldali mellékfolyójának partjánál állt.⁵⁶ A híres-hírhedt, s nem sok eredménnyel zárult december 14–15-i moldvabányai csatát követően meglehetősen hamar, nagyjából nyolc-tíz nap alatt vissza is tért a Kárpátokon belülre, s az újesztendő már Brassóban köszöntött rá, ráadásul súlyos sebesülten.⁵⁷ Miért szükséges ezek előadása? Pusztán azért, mert a hadjáratról és a csatáról ránk maradt tudósítások közül Bonfini őrizte meg a király kíséretében hadbavonultak közt Bátor i István nevét is (társai: Ország Mihály nádor, Monoszlói Csupor Miklós, Dengelegi Pongrác János, Szentgyörgyi és Bazini János meg Zsigmond, Bánfi Miklós).⁵⁸ Bonfinin kívül azonban kortársa, a magyar ügyekről művében számtalan helyen megemlékező Jan Długoss is ránk hagyományozott egy névsort, de ez az előzőtől merőben eltérő. Utóbbi listája, noha sok hibától terhes, mégsem tűnik légből kapottnak. Lássuk tehát a neveket: Beckensloer János pécsi püspök,⁵⁹ Ország Mihály nádor, Garai Jób, Kanizsai László, Valkói Lajos, Csupor András és Jiskra.⁶⁰ A hibák minden bizonnyal a távolságból, az információkat közvetítő(k) tévedéseiből fakadhat(nak), de a felsoroltak egyikének-másikának jelenléte igazolható. János püspök katonai támogatása fejében nyerte adományul a bálványosi uradalom tartozékainak felét,⁶¹ míg Jiskra a király megbízható zsoldos parancsnokaként szállt hadba.⁶² Valkói Lajos azonosítása bizonytalan, leginkább Maróti Lajossal azonosíthatjuk, míg Csupor András mögött minden bizonnyal monoszlói Csupor Miklóst sejthetjük. A két névsor eltérései onnan eredhetnek, hogy amíg Bonfini inkább a főbb méltóságokat sorolja föl, addig lengyel pályatársa az informátora által megnevezett kisebb jelentőségű csapatparancsnokokat, zsoldosvezéreket.

Mátyás az 1467. évi lázadásból és a decemberi moldvai hadjárattól visszatérve, majd az új esztendő elején az ellene fordult arisztokratákkal megbékélve március

55. A lázadás és a moldvai hadjárat főleg Bonfinire alapuló, de néhány kiegészítő forrással bővített leírását lásd: Fraknói Vilmos: Hunyadi Mátyás király 1440–1490. (Magyar Történelmi Életrajzok) Budapest, 1890. (a továbbiakban: Fraknói: Hunyadi Mátyás) 168–175, különösen 173–174., illetőleg újabban, eddig ismeretlen adatok beemelésével: Nógrády Árpád: A lázadás ára. Erdélyi Múzeum 67. (2005) 131–137.

56. Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen. VI. (1458–1473), VII. (1474–1486). Begründet von Franz Zimmermann. Hrsg. Gustav Gündisch, Herta Gündisch, Gernot Nussbächer, Konrad G. Gündisch. Bukarest, 1981–1991. (a továbbiakban: Urk. Sieb.) VI. 310. és 312.

57. A hadjárat máig legalaposabb summázata: Elekes Lajos: Nagy István moldvai vajda politikája és Mátyás király. Budapest, 1937. (a továbbiakban: Elekes: Nagy István) 26–36. – Kevésbé az eseménytörténettel, mint inkább a vonatkozó (kiadott) források használhatóságával foglalkozik: Ioan Aurel Pop: Valoarea marturiilor documentare despre expeditia intreprinsa de regele Matei Corvin la 1467 in Moldova. Revista de Istorie 34. (1981/1) 131–139. Az események időrendjére: 135–136. Egyébként Bátor i neve e dolgozatban sem szerepel.

58. Bonfini IV-I-219.

59. Valójában ekkor már Várad főpapja volt.

60. Ioannis Długossi seu Longini canonici quondam Cracoviensis: Historiae Polonicae liber XIII et ultimus. Lipsiae, 1712. (a továbbiakban: Długoss) 418.

61. Oklevéltár a Tomaj nemzetségbeli losonci Bánffy család történetéhez. Szerkesztette és az I. és II. kötethez mutatót készített Iványi Béla. Második kötet, 1458–1526. Bp., 1928. (a továbbiakban: Bánffy) 95–97. – Fraknói Vilmos: Beckensloer magyar primás III. Frigyes német császár szolgálatában 1459–1489. Történelmi Szemle 6. (1917) 162. – Tóth Zoltán: Mátyás király idegen zsoldosserege (a fekete sereg) Budapest, 1925. (a továbbiakban: Tóth: Mátyás király idegen zsoldosserege) 68. – Hegyi Géza: Bálványosvár és a nagypolitika (1456–1463). A Várdai és a losonci Dezsőfi család küzdelme a bálványosvári uradalomért. Erdélyi Múzeum 67. (2005/3–4.) 128.

62. František Oslanský: The Role of John Jiskra in the History of Slovakia. Human Affairs 6. (1996) 30.

elején tért vissza Budára. Alig néhány napos pihenőt követően, március utolsó napjaiban Esztergomon át Nagyszombatba sietett.⁶³ 31-én itt kelt Viktorinhoz, Podjebrád György fiához intézett hadüzenete, majd közel két hetes várakozás után április közepén lépte át csapataival a morva-magyar és osztrák-morva határt, s vonult első célpontjához, Laa városához (ma: Laa an der Thaya, Ausztria).⁶⁴ Mindez úgy érinti témánkat, hogy a tapasztalt katona Bátori István itt is föltűnik királya mellett, azaz Moldvából, majd Erdélyből visszatérően nem indult haza pihenni. Ez megint csak a király melletti huzamos elfoglaltságot jelentő tisztségről, a *magister camere* címről főntebb elmondottakat erősítheti. Hadjáratbeli jelenlétét Bonfini egy utalása⁶⁵, valamint – s ez esetünkben különösen értékes kiegészítés – egy május 2-án kelt országbírói perhalasztó oklevél bizonyítja. Ez utóbbi szerint Pálóci László a Ruszkai Dobók és a Bátori-fivérek között főnnálló pert, minthogy az Istvánt is érinti, György-nap nyolcadáról Jakab-nap nyolcadára tette át, mert István a királlyal Csehországban hadakozott.⁶⁶ Ennél fogva a nagy humanista történetíró Bátorival kapcsolatos értesülését módunkban áll igazolni, ami az imént tárgyalt, az erdélyi-moldvai harcokkal összefüggő nem vagy csak nehézkesen hitelesíthető megjegyzései irányába is nagyobb bizalomra lobbánthat minket.⁶⁷

Katona és országbíró – a hatalom csúcsán a király mellett

Az 1460-as évek végén határozott fordulat szemtanúi lehetünk nem csak a mátyási belpolitikában, hanem Bátori István életpályájában is. A király körül az évtized végére „megdermedt” a levegő: mind több és mind hangosabb ellenzője akad cseh háborúinak, melyek korlátozott eredményei ekkorra már világosan kirajzolódtak.⁶⁸ Talán épp emiatt volt szüksége az uralkodónak a korábbiaknál sokkal jobban megbízható régi híveire, köztük Bátorira is. Ezzel magyarázhatjuk azt a jelenséget, hogy Bátori az 1470. esztendőktől fogva katonai tevékenységén túl diplomáciai feladatkörben is föltűnik vagy legalább is diplomáciai utak előkészítésében kapott némi szerepet.

Ezek sorában az első Mátyás 1470. február 11. és március 11. közti bécsi tárgyalása III. Frigyes császárral. Az események menete többé-kevésbé ismert,⁶⁹ így bővebb ismertetésüktől ehelyütt eltekinthetünk, ellenben Bátori azokban játszott szerepe mostanáig nem volt ismert. Noha abban biztosak lehetünk, hogy a király és a császár közti tárgyalások idején Bécsben nem volt jelen, a Pozsonyba visszatérő királlyal már okvetlenül találkozott.⁷⁰ Vagyis feltehetjük: megint a királyi

63. 23-án Esztergomból keltezett (DF 268 090.), míg 26-án már Nagyszombatban volt. DF 240 533.

64. A hadüzenet: Fraknoi Vilmos: Mátyás király levelei. Külügyi Osztály. I. 1458–1479. Budapest, 1893. (a továbbiakban: Fraknoi: Mátyás levelei I.) 203–205. – A király ápr. 24-én már a város alatt állt. Urk. Sieb. VI. 334.

65. Bonfini IV-II-87.

66. „quia prefatus Stephanus de Bathor nunc in exercitu antefati domini regis in regno Bohemie foret occupatus” DL 16 676.

67. Ugyancsak hiteles Bonfini ugyaninnen származó (IV-II-87.) utalása Kinizsi Pál részvételéről. Róla tudjuk, hogy a hadjárat végeztével és az országgyűlés berekesztését követően, októberben Mátyással együtt Pozsonyban tartózkodott, azaz a harcokban is részt vehetett. Vö. Urk. Sieb. VI. 362–363.

68. Teleki: Hunyadiak IV. 194–197.

69. Huszti József: Janus Pannonius. Pécs, 1931. (a továbbiakban: Huszti: Janus Pannonius) 271–272., valamint: Kubinyi András: Vitéz János és Janus Pannonius politikája Mátyás uralkodása elején. In: Humanista műveltség Pannóniában. Szerk.: Bartók István, Jankovits László, Kecskeméti Gábor. Pécs, 2000. 23–26.

70. A Bécsből visszatérő Mátyás első ismert pozsonyi keltezése március 9-i, s az oklevél kancelláriai relátora Bátori. DL 16 973.

utazás megszervezésében, az uralkodó személyének kíséretében, biztonságának szavatolásában játszhatott valamilyen szerepet. Ebbéli fölvetésünk annak fényében nyer különös jelentőséget, hogy Bátorit ez év áprilisában – tehát napokkal a bécsi találkozót követően – megint kamaramesterként említi egy oklevél.⁷¹

Néhány héttel később Bátorit újfent a király mellett találjuk. Miután Mátyás március vége felé Bécsből, illetőleg Pozsonyból visszatért Budára, nem sokáig időzött a városban. Mivel a Podjebrád elleni háborút folytatnia kellett – hisz hírek érkeztek a készülődő cseh támadásról⁷² – hadaival a morva határhoz indult a Kőrmöcbánya-Privigyé-Trencsén útvonalon.⁷³ A király első, április 13-án Trencsénből kiállított oklevelében kancelláriai relátorként találkozunk Bátorival, ami alapos indokot ad föltételeznünk, hogy részt vett a hadmozdulatokban. Ezután pedig már aligha tekinthető merész felvetésnek, hogy Bátor István a király 1470. évi további morva harcainak is részese volt. Ezek végeztével alighanem királyával tért vissza Budára, ahol 1471. február 6-án vette zálogba testvéreivel együtt a Perényiektől az Ugocsa megyei nyalábvári uradalom felét elképzelhetetlenül nagy, 32 000 aranyforintos áron, akiknek Nagyida visszaváltásához volt szükségük készpénzre és politikai támogatásra. E zálogügylet, ha mást nem, hát azt kiválóan példázza, hogy a Bátor család annak ellenére, hogy egyik tagja sem viselt ekkor már/még országos méltóságot (Miklós testvérük szerémi püspöksége jószerivel elhanyagolható anyagi erőt jelentett), mégis tekintélyes készpénzvagyon fölött rendelkezett. Jelentőségét még akkor is ki kell emelnünk, ha jó eséllyel tételezzük fel: a nevezett összeg sohasem fordult meg a kezükön, inkább fiktív árnak gondolhatjuk. Az oklevél további érdekessége, hogy a három Bátori-testvér (István, András és László) *magnificus* megnevezéssel szerepel benne, ami ugyancsak társadalmi-politikai befolyásuk növekedésének közvetett mutatója lehet, hisz e titlust megalapozó bárói méltóságot még egyikük sem viselt ezekben a napokban.⁷⁴

A következő, 1471-es esztendő ismét jelentős változást hozott úgy a királyság, mint Bátor István életében. Aligha kell hosszabban ecsetelnünk az esztendő jelentőségét, hisz ekkor zajlott Hunyadi Mátyás uralkodásának legjelentősebb lázadása, az ún. Vitéz János-Janus Pannonius-féle összeesküvés. Jóllehet az események monografikus feldolgozása még várat magára, ennek ellenére a főbb momentumokkal és jelentősebb szereplőkkel tisztában vagyunk.⁷⁵ Köztudott, hogy az ország előkelőinek, megyéinek jelentős része szembefordult a királlyal, így a

71. DL 16 994.

72. Gyalóky Jenő: Mátyás király, a hadszervező és hadvezér. In: Mátyás király. Emlékkönyv születésének ötszázéves fordulójára I-II. Szerk.: Lukinich Imre. Budapest, 1940. I. 274–275.

73. Kőrmöcbánya (IV. 12.): DF 268 936., Privigyé (IV. 12.) DF 226 143., Trencsén (IV. 13–25.) DL 16 994., DF 212459.

74. A Perényi család oklevéltára 1222–1526. Közzéteszi: Tringli István. (A Magyar Országos Levéltár Kiadványai II. Forráskiadványok 44.) Budapest, 2008. (a továbbiakban: Perényi) 539. Az igazsághoz hozzátartozik, hogy a Perényi-rokonság komoly ellenállást fejtett ki a zálogolás miatt. Uo. 543., 545. A Perényiek Nyalábot majd a szeptemberi országgyűlés alkalmával váltják meg a Bátoriktól Pest megyei (Tápió)Szecső birtokuk utólagos eladása útján. Uo. 546–548. Érdekessége ugyanis az eljárásnak, hogy a Bátoriaknak már júliusban, tehát a szeptemberi adásvételt megelőzően iktatták Szecsőt. DL 17 351. – Vö. továbbá: Tringli István: Pest megye a késő középkorban. In: Pest Megye Monográfiája I/2. Szerk.: Torma István közreműködésével Zsoldos Attila. Budapest, 2001. 95. Ugyanitt érdemes fölhívni a figyelmet a Tringli István által megfigyelt Buda környéki kisebb bárói birtokszerzésekre, amelyek azok urainak udvarbéli tartózkodása hátterétül szolgálhattak. Eszerint ilyesféle nyereségnek kell tekintenünk a Bátoriak szecsői birtoklását, ami egyre gyakoribb budai jelenlétük, így növekvő politikai szerepük közvetett, de nem mellőzhető jelzése lehet. Uo. 93–95.

75. Jellemző módon a lázadás történetének maig legjobb feldolgozása az irodalomtörténész és klasszika-filológus Huszti Józseftől származik Huszti: Janus Pannonius 273–286.

hűséges, s ráadásul katonai tapasztalattal bíró támogatókra minden addiginál nagyobb szüksége volt. Noha Bátorinak a lázadás idején és annak leverésekor játszott szerepéről sincsen biztos információnk, mégsem hihetjük, hogy kimaradt vagy kivonta volna magát azokból. Ebbéli gyanúnkat néhány közvetett adattal alá is támaszthatjuk.

A király Budáról 1471. március folyamán Pozsonyon át Morvaországba utazott. Útja közben, feltehetően Győrött vette régi ellenfele, Podjebrád György március 21-i halálának hírért. Továbbhaladva Znojmo és Brünn érintésével május közepére Iglauig vonult csapataival.⁷⁶ Ezenközben vált biztossá számára, hogy odahaza jelentős méretű lázadás van kibontakozóban. Miközben Morvaország és Szilézia városai számára nyugalmat sugárzó és csupán kisebb hadi készülődésről szóló leveleket küldött szét, június 27-én hadaival és megbízható kapitányaival elhagyta Iglaut és sietősen hazafelé vette az irányt.⁷⁷ Arról, hogy az eseményekben Bátorinak és a hozzá hasonló hű katonáknak is jutott szerep, több királyi oklevél kancelláriai jegyzete árulkodik.⁷⁸ A nemrégiben kamaramesterként említett Batori István elkísérte királyát Iglauig, lévén június 23-án egy itt kelt oklevél relátoraként szerepel.⁷⁹ Az is biztos, hogy Mátyás Istvánt nem hagyta Morvaországban, hanem itthon számított rá, hiszen a király mellett volt Budára való megérkezésüket követően folyamatosan. Július 28-ról ezt igazolni is tudjuk.⁸⁰ A késő nyár-kora ős a lázadók leszerelésével, illetőleg a benyomult lengyel csapatok elleni hadjáratra való fölkészüléssel telt. Ennek szellemében zajlott a szeptember 18-án zárult budai országgyűlés is.

Történetünkben, ahogyan annak idején Batori István életében is, az országgyűlés alkalmával fordulóponthoz érkeztünk. Batori mindeztidáig, ahogy azt láttuk, az események egyik állandó, bár csak nehezen kimutatható és kiváltképp a politikai döntéshozatali mechanizmusokban mellékes szereplője volt. Mátyás minden jelentősebb hadi vállalkozásában részt vett, jelenléte a király személye körül majdhogynem folyamatos, s kamaramesteri tisztsége is több alkalommal adatolható. Ezek a hónapok azonban kormányzati és uralkodói szemléletbeli változásokat hoztak. A jelek szerint Mátyásban az 1471. évi lázadás és az azt megelőző közel egy esztendő feszült belpolitikai légköre érlelheték meg az elhatározást, hogy korábbi hű katonáit, támogatóit az addigiaknál lényegesen előrébb helyezi a politikai rangsorban. Ezen lépések sorában lehetett az egyik fontos elem Magyar Balázs 1470 elejére tehető, Litvai Horvát Damjánnal közös szlavón báni kinevezése, amit majd Batori előléptetése követ.⁸¹ A sort aztán Szapolyai István sziléziai kapitánysága, s jóval később Kinizsi Pál kinevezése folytatta. Most tehát nézzük Batori országbíróságának előzményeit.

76. 15-én már biztosan itt volt. DL 88 523.

77. Fraknoi: Hunyadi Mátyás 215–217. – A király indulásáról: Peter Eschenloer: Geschichte der Stadt Breslau. Herausgegeben und eingeleitet von Gunhild Roth. Teilband II. (Chronik ab 1467.) Münster-New York-München-Berlin, 2003. 834.

78. Szept. 14-én az addig jószerivel ismeretlen, de a harctéren régtől fogva a király mellett hadakozó Kinizsi Pál is kancelláriai jegyzetben tűnik föl, azaz ő is a király személye és a döntéshozatali mechanizmusok közelébe került. Ráadásul nem is akármilyen ügyről: Fogaras kerületnek a Vingárti Gerébek részére történő király általi visszaadásáról van szó. Urk. Sieb. VI. 509–510. „ad relacionem Pauli Knisy.”

79. DL 102 857.

80. DL 17 236.

81. Magyar kinevezésére 1470 januárjának végén, februárjának elején kerítették sort. II. 22-én már banként szerepel. DL 100 975. Vö. továbbá: Pálosfalvi Tamás: Grebeni Hermanfi László alnádor. Egy tekintélyes szlavón köznemesi politikus pályaképe. (Második közlemény) Századok 142. (2008) 294.

Az 1471. esztendő a Bátoriak családi történetében nem csupán István politikai szerepének megváltozása miatt volt jelentős. Ugyanekkor került a kancellária vezetői közé az alig három esztendeje szerémi püspökké kinevezett Bátor i Miklós, István talán legfiatalabb testvére. Várdai István 1471. januári halálát követően, a helyébe „előrelépő” Matucsina i Gábor utódjául a jelek szerint Mátyás Bátor i Miklóst tette meg alkancellárrá. Tisztségét a lázadás miatt véghezvitt átszervezésig, nagyjából 1471 nyaráig-kora őszéig tarthatta meg.⁸² Noha az alkancellárság hatalmi-politikai szemszögből semmiképp sem tekinthető a legfőbb funkciónak, arról meggyőződhetünk, hogy Mátyás a Bátoriak felé a korá bbinál is nagyobb bizalommal és figyelemmel fordult.

E bizalom és figyelem István személyét emelte a legmagasabbra. Az 1471 szeptemberében lezajlott országgyűlésen soha azelőtt és annak utána sem látott tömeg gyűlt össze, már ami a főpapokat és a bárókat illeti. Mindezt persze a rendkívüli helyzet: a lázadás okozta. Nos, ekkor az országgyűlés folyamán a király némileg átalakította „kormányát”, méghozzá a legmagasabb szinteken. A hozzá feltétel nélkül hű Ország Mihály nádor tisztségében maradhatott, de új országbíróra föltétlenül szüksége volt, hisz az addigi, Rozgonyi János az augusztusi regensburgi birodalmi gyűlésen elhalálozott.⁸³ Néhány hétnyi szünet után – amikor az országbírói ügyek bírójává időlegesen Matucsina i Gábort tette meg – a megürült tisztségbe Bátor i Istvánt nevezte ki.⁸⁴ Bátor i első ismert országbírói említése 1471. szeptember 23-ról származik.⁸⁵

A királyi jóindulat és bizalom azonban nem csupán a múltból táplálkozott. Közvetett adatok alapján jó okunk van föltételezni, hogy Bátor i István részt vett az 1471. évi lázadás katonai fölszámolásában is. Amikor a király decemberben Esztergom körülvá rására és az érseki javak lefoglalására indult, István is részt vett a hadmozdulatokban. Személyéhez a Vitéz János által korábban az esztergomi egyház részére megszerzett Nógrád megyei szandai uradalom lefoglalását kapcsolhatjuk.

Szanda a század közepén a Zágórhidi Tárnok családé, akiktől cseh-huszita csapatok foglalták el. Utánuk, 1459-es visszavételét követően rövid ideig Lábatlani János bírta, akinek rokonsága 1465-ben eladta Vitéz János esztergomi érseknek. Vitéz a várért részben az érsekség kezén lévő Bátor i zálogbirtokokat (Ravaszkeszi, Újfalú, Köbölkút) adott.⁸⁶ Egy esztendő múltán Szanda Saskó ura, Kolár Péter kezén tűnik föl, aki Revistyéért cserébe vette zálogba az uradalmat, s egy ideig maga is itt tartotta rezidenciáját.⁸⁷ S ekkor kerül a történetbe Bátor i István. 1473 februárjában az esztergomi káptalan képviselője amiatt tiltakozott, mert Bátor i István és testvérei a korábban Vitéz János által megszerzett Szanda várat erőszakkal elfoglalva tartják.⁸⁸ Biztosak lehetünk abban, hogy ehelyütt nem a Bátoriak „hétköznapi” erőszakos várfoglalásáról, hanem az 1471. évi eseményekkel

82. Az elmondottakhoz részletesen: C. Tóth Norbert: Bátor i család.

83. Kubinyi: Bátoriak 22.

84. C. Tóth: Bátor i család

85. DL 17 254.

86. Engel Pál: Magyarország világi archontológiája 1301–1457. I–II. Budapest, 1996. (História Könyvtár. Kronológiák, adattárak 5.) I. 421. – DL 16 206.

87. Csánki Dezső: Bars vármegye várai a XIV–XV. században. In: Emlékkönyv Dr. Klebelsberg Kuno negyedszázados kulturpolitikai működésének emlékére születésének ötvenedik évfordulóján. Budapest, 1925. 290–291. – „...Petri Kolar dicti in castro Zonda vocato residentis...” DF 248 695.

88. „...castrum Zonda simulcum pertinenciis in comitatu Newgradiensis habitum, quod condam bone memorie Iohannes archiepiscopus Strigoniensis archiepiscopatus et per consequens dicte ecclesie Strigoniensis de bonis eiusdem ecclesie emissit et acquisivisset [ti. Bátor iék – H. R.], pro se violenter occupassent et usurpassent...” DL 17 463.

összefüggő, királyi jóváhagyással történt birtoklefoglalásról van szó. A részleteket illetően annyi tudható, hogy az 1472. április 1-én Vitéz János és Mátyás között kelt megállapodás egyik pontja szerint az érsek továbbra is a kezében tarthatta a várat, ami talán azt is jelentheti, hogy ekkorra ténylegesen érseki kezelésbe került.⁸⁹ Ennélfogva a Bátoriak foglalását 1472 tavasza és 1473 februárja közé datálhatjuk, esetleg épp 1472 júniusára, amikor Mátyás épp Diósgyőrbe utazott, s kíséretében biztosan ott volt az országbíró is.⁹⁰ Ugyanakkor az sem zárható ki, hogy az érsek és a király közti megállapodás Szandát érintő pontja pusztán írott malaszt volt, s a vár már közvetlenül a lázadás szertefoszlását követően Kolár Pétertől egyenesen a Bátoriak kezére került, akik így kerekítették ki nógrádi jószágait a közeli bujádi uradalmukhoz csatolva Szandát. Az ügy pikáns jellegét az adja, hogy a váruradalom Mátyás uralkodása további szakaszában mindvégig a Bátoriak kezén maradt, jöllehet részükre kiadott adománylevelet ezidáig nem ismerünk.⁹¹

Még ugyanebben az esztendőben Bátorit fegyvermentes teendők közben figyelhetjük meg. Azon már csodálkoznunk sem kell, hogy a néhány hónapja országbíróvá megtegyt István majdhogynem az egész évet királya mellett töltötte (vö. az említett diósgyőri úttal), noha eleddig ezt főképp hadjáratok alkalmával tapasztalhattuk. Ugyanakkor 1472 késő őszen-telén Mátyás hosszú idő után ismét diplomáciai játszmába fogott III. Friggyessel és a Birodalommal, igaz nem teljesen önszántából. 1471. július 26-án meghalt II. Pál pápa, s utódja, IV. Sixtus 1472 elejétől határozott kézzel kezdett egy törökellenes keresztény szövetség összekovácsolásához. Ehhez azonban a Német-Római Birodalom, Csehország, Lengyelország és Mátyás Magyarországá között kellett legalább időleges békét teremtenie. Emiatt indította Kelet és Közép Európába legátusát, Barbus Márkot, akinek e békeszerzést tűzte ki feladatul. A legátus hathatós tevékenységének eredményeképpen került sor 1472 végén az osztrák és a magyar fél közötti tárgyalások följújtására, amelyet mindkét uralkodó a közelből kísért figyelemmel.⁹² III. Frigyes októbertől a következő év márciusáig folyamatosan Grazban volt, míg Mátyás november elejére a Tata-Győr-Pozsony útvonalon át Sopronba érve várta az eredményeket, illetőleg ekként lényegesen nagyobb befolyással bírt a tárgyalások menetére.⁹³ No persze, azért nem bízott mindent az ékesszóló követekre. Hogy nagyobb nyomatókot adjon szavaiknak és biztosabb tárgyalási alapot biztosíthasson magának, 1472 nyarán-őszen a korábban lengyel zsoldban ellene vonult zsoldoshadak egy részét fogadta föl, s indította el Alsó-Ausztria sarcolására.⁹⁴ Terve bevált: a nehéz helyzetben lévő Frigyes császár a szentszéki kérélelésre és a katonai nyomásra együttesen hajlandónak mutatkozott a további tárgyalásokra.

89. „Item, quod factum castris Zonda, ex quo idem castrum ante conclusionem presentis dispositionis obtentum fuit, ita, ut nunc est, remaneat, etiamsi dictus dominus Iohannes archiepiscopus libertati restituatur...” *Historia critica regum Hungariae stirpis mixtae. Ex fide domesticorum et exterorum scriptorum concinnata a Stephano Katona. Tomulus VIII. Ordine XV. Colotzae, 1732.* (a továbbiakban: Katona XV.) 557. – Ezt erősítheti, hogy 1472 decemberében Kolárnak már csak özvegyét ismerjük. Halálával tehát a vár ismét az érsekség kezelésébe kerülhetett. DL 17 405.

90. DL 45 502.

91. Horváth: Bátor várai 315.

92. Teleki: Hunyadiak IV. 299–300. – Károlyi Árpád: Adalék Frigyes császár és Mátyás király viszályai történetéhez. *Történelmi Tár* 15. (1892) 2–3.

93. Frigyeshez: Joseph Chmel: *Regesta Chronologico-diplomatica Friderici IV. Romanorum Regis (imperatoris III.)*. Auszug aus den im K.k. Geheimen Haus-, Hof- und Staatsarchiv zu Wien sich befindenden Reichsregistraturbüchern vom Jahre 1440–1493. Wien, 1840. Nr. 6612–6677. (http://mdz1.bib-bvb.de/cocoon/regesta-imperii/ri13_chm1840). Letöltve: 2008. október 21.) – Mátyáshoz: DF 223 453. (1472. XI. 9.), DL 17 408. (1472. XII. 28.)

94. Tóth: Mátyás király idegen zsoldoserege 202–205.

Eleddig ismertetett adataink tükrében meglepő, de Bátor i nem követte Mátyást Sopronba és a támadó zsoldosokhoz sem csatlakozott. Szólította ugyanis új kötelessége: a jelek szerint csak Pozsonyig kísért e Mátyást, majd onnan a Duna mentén Visegrádnak vette az irányt, hogy ott élete talán első országbírói bírósági ülés szakát meglátogassa.⁹⁵ Az országbíró valamikor szeptember legelejére érkezhetett meg a városba, ahol egész szeptemberben bírósági nagyüzem működött! 1-je és 30-a között folyamatosan az országbíró, valamint 4-e és október 26-a között pedig a király (különös jelenlét) bíróságának itteni működéséről van nagyszámú adatunk.⁹⁶ Voltaképpen már a helyszín is érdekes: az udvari bíróságok Zsigmond-kori Budára történt áthelyezése óta Visegrádra kihelyezett bíraskodással alig-alig találkozhatunk, s azok okát sem ismerjük egészen pontosan, tehát különösen érdekes egy hasonló eset a Mátyás-korból.⁹⁷

Az országbíró pontos holléte meghatározásakor ugyanakkor jócskán akadnak nehézségeink is. Bátor i itineráriumának tanúsága szerint ugyanis 1472. augusztus 31-én még Pozsonyban, míg másnap már Visegrádon volt.⁹⁸ Ez természetesen aligha hihető. Ugyanakkor, ha ebből fakadóan elfogadjuk némileg késleltetett visegrádi érkezését rögvest fölmerül a kérdés: e visegrádi bírósági ülés szak oklevelei valóban tanúskodnak az országbíró személyes jelenlétéről, s ha igen, akkor közülük melyik? Hiszen egyes visegrádi kelte zések még bizonyosan távollétében kellett, hogy keletkezzenek. Hihetőek tehát azok az oklevélformulák, melyek szerint az országbíró maga ítélkezett bírótársaival?⁹⁹

Miért is merülhet föl egyáltalán ez a kérdés? Ennek csak részben lehet magyarázata az országbírói itineráriumok hagyományosan közismert nehézkes összeállíthatósága.¹⁰⁰ Ezenfölül Mátyás soproni tartózkodására és hadainak említett ausztriai portyáira is gondolnunk kell. A király, még ha bárói méltóságba is emelte, lemondott volna egyik legrégebbi és tapasztalt katonai parancsnokának jelenlétéről? Válaszolni csupán gyenge és közvetett, de mindenképp ideidézendő adatokkal tudunk, s e válasz igenlő lesz. Azokban a napokban ugyanis, amikor Mátyás tartósan Sopronban időzött, új országbírója tőle távol, némi „hivatali elfoglaltságot” (értsük ezalatt a visegrádi ülés szakot is) követően otthon időzött Bátorban.¹⁰¹ Ráadásul több közvetett adat alapján azt is sejthetjük, hogy miért.

Szeptember végén lezárult Visegrádon a bírói munka, s Bátor i innen keletnek vette az irányt, Gyarmat, a mai Balassagyarmat felé. Az 1472-es esztendő utolsó hónapjának elejéről ugyanis számos oklevéllel igazolható, hogy királyi parancsra Nógrád megye nemesi közönsége számára ún. bírói közgyűlést tartottak.¹⁰²

95. DF 268 772.

96. Csak az első és utolsó dátumokat idézem! Országbírói: IX. 1.: DF 229 994., valamint a Függlék adatai. – Királyi: IX. 4.: DF 278 502. (Bírói pecséttel); X. 26.: Eperes szabad királyi város levéltára (Archivum liberae regiaeque civitatis Eperjes) 1245–1526. Írta és összeállította: Iványi Béla. Szeged, 1931. 208–209.

97. Kondor Márta: A királyi kúria bíróságaitól a kancelláriáig. A központi kormányzat és adminisztráció Zsigmond-kori történetéhez. Századok 142. (2008) (a továbbiakban: Kondor: Királyi kúria) 424–426.

98. Vö. A Függlék adataival!

99. Például 1472. szeptember 25-ről: „...quod nobis feria quarta proxima ante festum Beati Michaelis archangeli unacum dominis prelatibus, dominis baronibus regni nobilibus in Wysegrad in octavis festi Beati Iacobi apostoli proxime preteriti pro faciendo moderativo iudicio causando in sede nostra iudiciaria pro tribunali consedentibus...” DF 223 441.

100. A nádori és országbírói itineráriumkészítés nehézségeihez vö. Kondor: Királyi kúria 414., különösen a 69. jegyzet.

101. 1472. dec. 21.: DF 223 425.

102. A fogalomra legfrissebben: C. Tóth Norbert: Szabolcs megye működése a Zsigmond-korban. Nyiregyháza, 2008. (a továbbiakban: C. Tóth: Szabolcs megye működése) 117.

Adataink tükrében november végére, december első harmadára esett a bírósági munka zöme, ám a közgyűlés elrendelésének eredeti okai ismeretlenek.¹⁰³ A „szokásos,” bűn- és helyi birtokügyeket elrendező indok éppúgy elképzelhető, mint az a tény, hogy ekkortájt (okt. 5-e előtt) halt ki György személyében a Tari család, s hagyatékuk felett a nánai Kompoltok és güti Ország Mihály nádor készültek osztzkodni, no meg pereskedni.¹⁰⁴ Van azonban különös érdekessége és tanulsága is e napok eseményeinek, s ez épp a közgyűlés megtartásának körülményeiből fakad. Annak ellenére ugyanis, hogy az utóbbi évek kutatásaiból világosan kirajzolódik az a jelenség, hogy a nagybírák a kései középkorban már csak rendkívül ritkán éltek abbéli jogukkal, hogy az általuk vezetett bíróság ülésein személyesen megjelenjenek,¹⁰⁵ esetünkben épp ezzel ellentétes momentumot figyelhetünk meg: az országbíró személyes jelenlétét. Ennélfogva, ha azt állítjuk, hogy a nagybírák ekkortájt már csak elvéve jelentek meg a bírósági üléseken, akkor Bátor gyarmati jelenlétének súlyos indoka kellett, hogy legyen. Szerencsénkre tudjuk is az okot, ami az országbírót Gyarmatra szólította. Ez nem volt más, mint kifejezett királyi parancs. Történt ugyanis, hogy október folyamán Mátyás Pest, Nógrád, Heves, Külső-Szolnok és Szabolcs megyék részére bírói közgyűlést rendelt el. Azonban a nemesek, amint azt Mátyás oklevele előadja „nem tisztelve jogos parancsainkat, sőt süket fülekkel elmenve mellettük, miként tudomásunkra jutott, sem a kijelölt napon és helyen nem gyűltetek össze, sem István országbírót nem kerestétek fel, és még követeiteket sem küldtétek el hozzá mind a mai napig, sőt kis számban olyanok is vannak közöttetek – velük kapcsolatban levelet intéztünk István országbíróhoz, hogy tájékoztassa felségünket –, akik utasításainkkal szemben a felsorolt megyék nemességének vagy közülük egyeseknek ilyen-olyan tanácsokat adtak, hogy a levelünkben foglaltakat végrehajtandó a kijelölt napon és helyen ne jelenjenek meg, parancsaink és szándékaink igen nagy sérelmére.”¹⁰⁶ A király ettől természetesen haragra gyúlt, s hűtlenség vétkének terhe alatt meghagyta a megyék nemességének, hogy parancsának engedelmeskedjenek, illetőleg utasította az országbírót, hogy ebbéli parancsának a szokásos büntetésekkel, s ha kell fegyverrel szerezzen érvényt.

Mivel Bátor Visegrádról indult, s őszi utazása végén Bátorba érkezett, illetőleg a király iménti kemény parancsát kellett végrehajtania, különösebb kockázat nélkül elfogadhatjuk, hogy a gyarmati bírói közgyűlésen személyesen jelen lehetett. Láthatjuk azonban: részvételét rendkívüli esemény váltotta ki. Ha nincs a nemesi vonakodás, aminek fölszámolásához keménykezű parancsnokra lehetett szükség, alighanem a bírói közgyűlés is a „szokott módon,” Bátor jelenléte nélkül az országbíró vagy még inkább az ítélmester vezetésével folyt volna le. Az országbírói itineráriumból viszont kitűnik, hogy jelenléte „lehűthette” az esetleges forróbb fejű ellenkezőket, s a közgyűlés mégha csak szűkített módon Nógrád megye részére, de békében zajlott le. Bátor Gyarmatról hazafelé vette az irányt, immáron családi birtokügyet intézendő, aminek részletei véget pillantsunk a család rezidenciája felé.

Az 1471. évi felkelés leverése után Mátyás az abban részt vett személyek jószágaiából több, a kritikus hónapokban hűségén megmaradt személyt jutalmazott a ’70-es évek első éveiben. A sorból értelemszerűen a Bátoriak sem maradhattak

103. Vö. a Függelék adataival.

104. Juan Cabello (et al.): A tari Szent Mihály-templom és udvarház. Tanulmányok. (Művészettörténeti füzetek 22.) Budapest, 1993. 18–19.

105. C. Tóth: Szabolcs megye működése 119–126.

106. Perényi 553. – Az oklevél magyar fordítása: Mátyás és a humanizmus. (Nemzet és Emlékezet) Szerk.: Csukovits Enikő. Budapest, 2008. 181–182. (ford. Neumann Tibor)

ki. Szandai foglalásukat és a király hallgatóságos asszisztálása mellett létrejött birtoklásukat már érintettük, de nem ez volt az egyedüli szerzeményük a lázadás ürügyén. A Szatmár megyei Börvej birtokban családjuk már régtől fogva perelt egy birtokrészt a Butkaiaktól. Nos, e hosszú pereskedés végére tett pontot Butkai András azzal, hogy részesévé vált a lázadásnak. Büntetésül a koronára háramlott birtokai közül börveji birtokrészét Bátor i István kapta meg 1474 januárjában.¹⁰⁷ Jelen sorok írójának véleménye szerint azonban ez csak egy utólagos, formális megerősítő adomány lehetett. Bátor i István ugyanis bő esztendővel korábban, 1472. december 22-én Börvej birtokon tűnik föl, majd onnan ismét Bátorba tért vissza.¹⁰⁸ Nos, mi másért utazhatott volna e kicsiny településre az országbíró, mintsem azért, hogy hűtlenségbe esett szomszédjának jószágait a király nevében (esetleg tudván, hogy végeredményben saját magának) lefoglalja?

A rövid bátor i pihenőt követően megint csak újszerű föl adattal rendelhette magához Mátyás Bátor it. Az új feladat diplomáciai tárgyaló küldöttségben való részvétel volt, ám bátor a megbízást legalább annyira tekinthetjük politikai reprezentációs küldetésnek, mint diplomáciainak. Az 1473. esztendő tudniillik a lengyel-magyar-cseh viszonyban aktív külpolitikai tevékenységet és számos követváltást hozott. Az amügy egymás irányában – nem minden alap nélkül – bizalmatlan feleket IV. Sixtus pápa próbálta valamiféle *modus vivendire* szorítani. Ennek keretében került sor február 24-i kezdettel a sziléziai Neisseben a felek közti tárgyalásokra, ahová a pápai legátus kilenc-kilenc fős küldöttségeket hívott. A magyar delegáció tekintélyes személyekből, három főpapból és hat báróból, Mátyás hű támogatóiból állt, köztük Bátorival.¹⁰⁹ A névsor már önmagában jelzi, hogy rá ehelyütt kevésbé diplomata-ként, mintsem a küldöttség tekintélyét és fényt emelő tagra számíthatott a király. Az inkább kardhoz, mintsem a diplomaták kacifántos hizelgéseéhez szokott, de a királyság hatalmát annál inkább reprezentáló Bátor i kiküldése ráadásul nem is lehetett olcsó multság Mátyás számára. Miután január 22-én adta a Bátoriaknak a gyilkosság miatt birtokelkobzásra ítélt Erdőhegyiek Bihar megyei jószágait, az időbeli közelség folytán nehéz szabadulnunk attól a gondolattól, hogy emögött a külhoni küldetés megelőlegezett javadalmazását lássuk.¹¹⁰ Az érdemi tárgyalásokat minden bizonnyal a hivatásos diplomaták, mint Vetési Albert veszprémi püspök, bonyolíthatták, noha az azokon való részvétel miatt elképzelhetetlen, hogy az országbíró legalább tárgyalási szinten ne tudott volna latinul.

A megbeszélések lényegi megállapodás nélkül zárultak, majd március közepén egy időre meg is szakadtak. Végül április 24-én értek véget ám kevés sikerrel.¹¹¹ A felek számos levélváltást követően a tárgyalások sokadszori folytatásában ál-

107. A perre és előzményeire: C. Tóth: Bátoriak 271–274. – DL 17 534.

108. DL 85 048., DF 212 082., DL 17 534.

109. Az események elbeszélését lásd: Dlugoss 488–489. A résztvevők: Matucsinai Gábor kalocsai érsek, Veronai Gábor erdélyi és Vetési Albert veszprémi püspökök, güti Ország Mihály nádor, Bátor i István országbíró, Pálóci Imre lovászmester, Postupitzi Kosztka Albert komáromi ispán, Karai László budai prépost, Eremburgi Volfgang erdélyi éneklókanonok. Utóbbiról erdélyi volta csak föltételezés, hisz a szövegben csupán *Albensis* szerepel. Ugyanakkor Erdély felé fordíthatja figyelmünket, hogy a székesfehérvári káptalanból ilyen nevű éneklókanonokot nem ismerünk. Vö. Köblös József: Az egyházi középréteg Mátyás és a Jagellók korában. (Társadalom- és művelődéstörténeti tanulmányok 12.) Budapest, 1994. 131. – Fraknoi Vilmos ugyan említést tesz Szapolyai Imre jelenlétéről is, de hivatkozás nélkül, amit eddigi és eztán említendő forrásokkal sem sikerült igazolni. Vö. Fraknoi Vilmos: Mátyás király magyar diplomatái. Századok 33. (1899) 878.

110. DL 17 415.

111. Politische Correspondenz Breslau im Zeitalter des Königs Matthias Corvinus. Erste Abtheilung 1469–1479. Hrsg. von Berthold Kronthal und Heinrich Wendt. (Scriptores Rerum Silesiacarum XIII.) Breslau, 1893. (a továbbiakban: SRS XIII.) 104., 115.

lapodtak meg,¹¹² melynek helyszíne Oppeln és Troppau lett. Ezenközben Kázmér lengyel király tudtával és beleegyezésével lengyel területről zsoldos csapatok törtek Sáros és Zemplén megyék területére, ahol két kisebb erősséget is emeltek, illetőleg a jelek szerint ismét kezükre került a Perényiek sztropkói kastélya is.¹¹³ Részben ennek is volt köszönhető, hogy az augusztus közepe és szeptember vége közt folyt tárgyalások lényegi megegyezés nélkül értek véget. Ezeket Bátori már bizonyosan nem vett részt, augusztus közepén huzamosabban Budán tartózkodott.¹¹⁴ Talán a betört lengyelek elleni királyi hadjárat előkészületei tartották itt, hiszen némileg későbbi adatokkal jól alátámaszthatóan az országbírói bíróság ülésain alig-alig fordult elő. Mátyás 1473 októberében indult Sáros és Zemplén megyék felé Diósgyőr, Sárospatak érintésével. Modra és Bukóc, a két lengyel erősség ostroma Kassa közelében az esztendő decemberében zajlott.¹¹⁵ Ugyanitt és ugyanekkor egyezik meg a Perényiekkel sztropkói hatalmaskodásaik és rablásaik miatt is. Ezután a király a győzelmektől politikailag is megerősödve, 1474 első hónapjaiban kisebb felvidéki körutat tett Eperjes, Bártfa, Lócse és Kassa érintésével, s Korponán keresztül legkésőbb április 10-re érkezett vissza Budára.¹¹⁶ Útja persze nem volt mai szemmel nézve hétköznapi körutazás. Nagyon is pontos céllal vonult királyi városaiba. Januárban ugyanis megérkeztek hozzá Kázmér lengyel király követei, akik ismét a korábban megszakadt béketárgyalások folytatására kérték föl Mátyást. Ki is nevezte a tárgyalóküldöttséget, akik a Szepes megyei Ófalu közelében, a Dunajec partján egyeztek meg a lengyel követekkel,¹¹⁷ s a békét az ezt követező napokban mindkét uralkodó meg is erősítette, Mátyás történetesen Bártfán február 27-én.¹¹⁸ Ugyancsak ezt az utazást használta föl a király, hogy március-április fordulóján Árva és Liptó megyék ispán-urával, Komorovszki Péterrel Rózsahegyen megállapodásra jusson birtokait és hűségét illetően, illetőleg várai zömét megszállja.¹¹⁹

Bátori István szerepét e hónapok eseményeiben nehezen rekonstruálhatjuk. Az 1473-as év utolsó harmadából holléte, működése felől nincs információt, csupán a Mihály-napi országbírói ítélezés formulás oklevelei maradtak korunkra.¹²⁰ Ki-

112. E levelek közül némelyik korunkra maradt. Pl. Mátyás 1473-as, pontosabban nem datálható levele Kázmér lengyel királyhoz, amiben a Sziléziában és a Szepesség területén tartandó béketárgyalásokról egyeztetnek. „Cum accepissemus maiestatem vestram diebus hiis precedentibus misisse quendam servitorem suum cum litteris suis ad nos pro concordando nobiscum de termino diete seu conventionis in Scepusio et etiam in Silesia celebrande” Fraknoi Vilmos: Mátyás király levelei. (Külgügyi Osztály) I. 1458–1479. Budapest, 1893. 286–287. – Az 1474. év eseményei nem maradtak későbbi hatás nélkül. Nem sokkal utóbb ugyanis a lengyel-magyar határmenti vitákat kezelő tárgyalásokra 1484-ben Mátyás már régi szokásként hivatkozik. „Antiqua est constitucio et consuetudo observata inter hec duo regna, Hungariam videlicet et Poloniam, ut pro rectificacione iniuriarum, dampnorum et nocumetorum contra sese hincinde illatorum diete seu convenciones generales in certis semper terminis teneantur...” DF 270 597.

113. Długoss 495. – A Sztropkó körüli eseményekhez lásd: Tringli: Perényiek 186–187., valamint: Ferdinand Uličný: Poľské Vojenské Vpády na Slovensko v Druhej Polivici 15. Storočia. Historické Štúdie 15. (1970) 253–256. Ehelyütt is megköszönöm Tringli Istvánnak, hogy e munkára felhívta a figyelmemet.

114. DF 266 101., DL 55 965.

115. Bonfini IV-IV-260–275.

116. Ittlétét 10-ről *manu propria* aláírt, titkospecsétes oklevél igazolja. DL 33 420.

117. A szerződést Mathias Dogiel: Codex Diplomaticus Regni Polonie. Tomus I. Vilnae, 1758. (a továbbiakban: Dogiel I.) 69–71. alapján kiadta Katona XV. 666–674. A követek által jóváhagyott szöveg magyar fordításban is napvilágot látott: Köblös József – Süttö Szilárd – Szende Katalin: Magyar békeszerződések 1000–1526. Pápa, 2000. (a továbbiakban: Magyar békeszerződések) 198–205.

118. Dogiel I. 71–73. Katona ez utóbbinak csupán erősen kurtított szövegét közölte.

119. Długoss 511.

120. Pl.: „quod nobis in octavis festi Beati Michaelis archangeli unacum dominis prelatibus, baronibus regnique nobilibus pro faciundo moderativo iudicio causantibus in sede nostra iudiciaria sedentibus...” DL 71 575.

csivel később azonban nyomára akadhatunk a forrásokban. Ezek szerint az újesztendő elején hosszabb-rövidebb ideig Budán volt Mátyás távollétében. Ezekben a napokban – egészen pontosan január 7-én – kötötték meg a Bátor i-testvérek, István, András és László Marcali Lászlóval a budai káptalan előtt megjelenve oly híres kölcsönös örökösödési szerződésüket, amit azután a Budára visszatérő Mátyással meg is erősítettek, hogy teljes jogi erővel bírjon.¹²¹ Miután ezen, családjuk birtokállományát László 1487-es halála után (s részben már annak előtte is) jelentősen megnövelő szerződés helyzetét megnyugtatónak látta,¹²² az országbíró hamarjában Mátyás után indult. A jelek szerint január 24-én már a királlyal lehetett, ekkor kelt ugyanis Bártfán a főntebb már tárgyalt bórvelyi adománylevél.¹²³ Joggal hihetjük, hogy kiadására az országbíró megérkezéttel kerülhetett sor. Bátor i ezt követően is Mátyás mellett vagy legalább is a király közelében mutatható ki. Március 9-én csak a közelből, Kassáról keltezett, majd 13-ra megint az ekkor Lócsén időző királyához ért.¹²⁴ Innen az említett úton, Rózsahegy és Korpona érintésével Mátyással együtt tért vissza Budára, tehát Komorovszki térdre kényszerítésének is aktív részese volt, ami megint csak parancsnoki-katonai jelentőségére utal.¹²⁵

A késő tavaszt és a kora nyarat folyamatos bel- és külpolitikai előkészületekkel töltötte az udvar. Ezek sorában az egyik legnagyobb jelentőségű esemény a februári ófalui békekötés immáron az országnagyok zömének részvételével (*Datum Bude, in convencione nostra generalí*) történt megerősítése lehetett, amire április 23-án kerítettek sort. Az aláírók között értelemszerűen Bátor i is ott volt.¹²⁶ Nem sokkal ezután az országbíró újabb királyi megbízást kapott.

1474 nyarán Mátyás már nagy erővel készült morvaország i utazására, hogy ott az ellene márciusban Nürnbergben megalakult osztrák-cseh-lengyel koalíció helyzetét gyöngítse, az esetleges hármastámadást elhárítsa.¹²⁷ Váratlan szerencsére néhány héttel később távoli szövetségese, Merész Károly burgundi herceg és III. Frigyes közt háború tört ki, így a birodalmi csapatok nem fordulhattak a magyar király ellen.¹²⁸ A lengyel és a cseh hadak azonban még így is félelmetes fenyegetést jelenthettek. Mátyás július elején indult el Budáról, s Tatát, Nyitrát, Trencsént és Olmütz-öt érintve vonult Boroszlóba szeptember közepére, ahol később Ulászló cseh és Kázmér lengyel hadai ostromolták, közismerten sikertelenül.¹²⁹ Bennünket azonban most nem a távolban hadakozó király, hanem az őt itthon maradott képviselőinek köre érdekel igazán. Mátyás ugyanis, mintegy előre sejtven, hogy hadjárata korántsem lesz gyors lefolyású, illetőleg neki magának is lehettek kétségei az esetleges végkifejletet illetően, igyekezett a királyság irányítását megbízható kezekben hagyni. Ennek biztosítására alighanem korántsem egyed i, de a magyar késő középkori forrásanyagban ritkán tetten érhető módozatot

121. Horváth Richárd, Neumann Tibor, C. Tóth Norbert: Oklevelek a Bátor i család történetéhez. Szabolcs-szatmár-beregi Szemle 41. (2006) (a továbbiakban: Oklevelek) 342–343. – A királyi konszenzus kelte: 1474. május 3. DL 17 527.

122. A szerződés történetéhez: Horváth: Bátor i várak 313–317.

123. Lásd a 106. jegyzet alatt.

124. Az országbíró keltezésait lásd a Függelékben. A király márc. 9-én Lócsén volt DF 228 882., s 13-án is ez volt a helyzet: DF 233 122., DF 248 754.

125. A Komorovszki elleni politikai-katonai események részletei máig föltáratlanok. Az események legutolsó összefoglalása röviden: Teleki: Hunyadiak IV. 352–354.

126. Dogiel I. 75.

127. Az elmondottak hátteréhez: Jörg K. Hoensch: Matthias Corvinus. Diplomat, Feldherr und Mäzen. Graz-Wien-Köln, 1998. (a továbbiakban: Hoensch: Matthias Corvinus) 133–137.

128. Uo. 134–135.

129. Vö.: Gyalóka y Jenő: A boroszlói hadjárat 1474-ben. Hadtörténelmi Közlemények 41. (1940) 1–19.

választott, távolléte idejére két személyt bízott meg az országos ügyek vitelével. Augusztus végén, már Morvaországból, arról tájékoztatta a pozsonyiakat, hogy az ország sürgős ügyeinek intézését két hívére Szapolyai Imrere és Bátor Istvánra bízta, ezért őket keressék fel képviselőik Budán.¹³⁰ Bármennyire is érdekes lenne, Szapolyai Imrével, a korszak „szürke eminenciásával” most nem áll módunkban foglalkozni, figyelmünket csupán Bátorira kell összpontosítani. A király választásán, ami legalábbis a személyeket illeti, nem kell csodálkoznunk. Az eddigi kutatások alapján is ismert volt, hogy Mátyás uralma alatt tíznél többször mindössze három személy volt jelen a királyi tanács ülésén, azaz a politikai „boszorkánykonyha” legfontosabb fórumain: güti Ország Mihály, az ekkortájt már idősödő, de feltétlen királyhű nádor, Szapolyai Imre és Bátor István.¹³¹ Az 1470-es évek közepén ők Mátyás legbefolyásosabb bizalmasai, s láthattuk a király gyakori kísérei, valamint arról sem szabad megfeledkeznünk, hogy Szapolyai Imre öccse, István a király egyik fontos hadvezére, majd Szilézia kapitánya volt.

Abban biztosak lehetünk, hogy az országbíró 1474 őszt-telét folyamatosan Budán töltötte, minthogy Szapolyaira és rá különleges és kényes feladat hárult. Kettejük vezetésével és vezérletével kellett lebonyolítani a király által összehívott, s annak kényszerű távollétében 1474 októberében Budán lezárult országgyűlést. Emlékezzünk, a király július elején távozott székvárosából,¹³² ám úgy sejtethetjük, hogy első szándéka az lehetett, hogy csupán Szapolyait hagyja otthon, míg a kiváló katona Bátor vele indult.¹³³ Minderre Bátori némileg későbbi, augusztus 3-án, már Budáról Vetési Albert veszprémi püspökhöz írott leveléből értesülhetünk, ahol elmondja, hogy király parancsra Trencsénből fordult vissza Budára az országos ügyeket intézendő.¹³⁴ Minthogy a királyi kíséret július 24–29 között tartózkodott a városban,¹³⁵ a döntés meghozatalára, azaz Bátor Szapolyai mellé való rendelésére, ekkortájt kerülhetett sor. Az okot ráadásul sejtethetjük is. Bármennyire is stabilnak tetszett ugyanis ekkor a király hatalma, többszöri morva hadjáratok, gyakori távolléte a jelek szerint kikezdték ezt a biztos alapot. Sőt egyes vélemények szerint egyfajta belpolitikai bizonytalanság lett úrrá az országon 1474 nyarára, épp akkor, amikor Mátyásnak a fenyegető támadás kivédésére Boroszlóba kellett utaznia. Ez a bizonytalanság több gyökérből táplálkozott. Kétségtelen tény, a király sikerei ellenére a cseh-morvaországi harcoknak maradt belső ellenzéke még 1471 után is. Arról aztán végképp nem feledkezhetünk meg, hogy épp 1474 januárjában dúlták végig Ali szendrői pasa vezetésével török csapatok az ország keleti felét, s február 7-én magát Váradot is felégették,¹³⁶ kivonulásukat követően pedig nem

130. „Quia ad presens nonnulla dicti regni nostri Hungarie occurrere negocia satis ardua, que nos fidelissime dispositioni spectabilis et magnificorum fidelium nostrorum Emerici de Zapolya comitis terre Scepusiensis ac comitis Stephani de Bathor iudici curie nostre submisimus concludenda.” Teleki: Hunyadiak XI. 511.

131. Kubinyi: Bárók 167.

132. Július 7-én már Tatáról keltezett gyűrűspecsttel. DF 261 123.

133. 1474 júniusában Bártfán még csak Szapolyairól tett említést. Bártfa szabad királyi város levéltára 1319–1526. I. kötet (1319-től 1501-ig). Összeállította: Iványi Béla. Budapest, 1910. (a továbbiakban: Bártfa) 1955.

134. „Nobis die hesterna, secundo videlicet die festi ad Vincula Beati Petri apostoli de Trinchinio ex voluntate serenissimi domini nostri regis in civitatem Budensem, ipso domino nostro rege in Moraviam discedente veneram...” Gutheil Jenő: Veszprém város okmánytára. Oklevelek a veszprémi érseki és káptalani levéltárakból (1002–1523) Kiadásra előkészítette: Kredics László. Veszprém, 2007. (a továbbiakban: Veszprém város okmt.) 251.

135. DL 72 916., DF 285 918., DF 274 719.

136. Bunyitay Vince: A várad püspökség története alapításától a jelenkorig. I. kötet. (A püspökség alapításától 1566. évig) Nagyvárad, 1883. 304–306. – Teleki: Hunyadiak IV. 348–350.

sokkal később újabb török csapatmozgásokról érkeztek hírek ezekben a hetekben, de most a Száva és a Dráva közéről.¹³⁷ Ezek számbavételekor talán nem tévedünk nagyot, amikor e helyzetfelismerést sejtjük Bátor i visszafordításának háttérében: a királynak minél biztosabb hátországra volt szüksége ezekben a hetekben, s ezt csak katonai tapasztalattal bíró feltétlen hívei garantálhatták.¹³⁸

Az országbíró lóhalálában sietett társa mellé, s megérkezését követően azonnal szervezőmunkába fogtak, hogy az országgyűlés megfelelő időben és kellő létszámú országnagy jelenlétében vehesse kezdetét. Amennyire tudjuk, augusztus második felében már szép számmal lehettek jelen Budán a bárók és a főpapok közül, s időközben megérkezett a király küldötte is, Kálmáncsehi Domokos fehérvári prépost Mátyás személyes utasításaival.¹³⁹ Bátor i és Szapolyai jól végezték dolgukat: az október 2-án befejeződött országgyűlés gördülékenyen zajlott le, végzeményei zömében megfeleltek a király elvárásainak. Talán az egyetlen „szigorú”, rendi eleme a 8. törvénycikk, amely kimondta, hogy a megszavazott adót „nem másra, csak a törökök ellen lehet fölhasználni”.¹⁴⁰

Az esztendő hátralévő hónapjait, valamint 1475 elejét Bátor i Szapolyaival egyetemben Budán töltötte.¹⁴¹ Az országbíró valamikor április elején indult Brünnből visszatérő királya elé Pozsonyba, egy darabig gúti Ország Mihály nádorral együtt.¹⁴² Néhány nappal később Pozsonyban csatlakozhatott a királyi kísérethez, ahol legfőbb témájuk a belső béke megőrzésének módja lehetett. Budára való megérkezésüket követően az akkor jelen lévő bárók, köztük természetesen Bátor i is, bizonyosan nem hagyták el a várost, hisz már folyt az április 24-re összehívott, s május 29-én véget ért újabb országgyűlés.¹⁴³ Az esemény jelentőségét mutatja, hogy ez a diéta egyike volt azon keveseknek, ahová Mátyás a városok képviselőit is meghívta, alighanem forrongó vezetésüket csillapítandó, no meg azért, mert Morvaországban megtapasztalhatta a városok megkerülhetetlen pénzügyi és alkalmasint katonai erejét.¹⁴⁴

A középkorban a nyári pihenést nem ismerték, így ezek a hónapok sem teltek eseménytelenül sem Bátor i, sem pedig a király számára. Mátyás előtt új kihívásként tornyosult a déli határok védelmének kérdése, különösen a Szabács környezetében megélénkült török katonai mozgás, valamint a havasalföldi és moldvai katonai

137. Pl.: Dipl. Eml. II. 260–261.

138. E hónapok politikatörténeti feldolgozása még nem született meg, noha Szakály Ferenc összefoglalójában hivatkozi Kubinyi András egy meg nem jelent kéziratára „Az 1474-es kormányzati válság” címmel. Vö.: Szakály Ferenc: A török–magyar küzdelem szakaszai a mohácsi csata előtt (1365–1526) In: Mohács. Tanulmányok a mohácsi csata 450. évfordulója alkalmából. Szerk.: Rűzsás Lajos és Szakály Ferenc. Budapest, 1986. (a továbbiakban: Szakály: Török–magyar küzdelem) 49.

139. „...advenit quoque de regia maiestate dominus Dominicus prepositus Albensis cum plena informatione paternitati vestre reverende et ceteris dominis baronibus exponenda.” Nagylucei Orbán levele Vetési Alberthez, 1474. aug. 20. Veszprém város okmt. 253–254.

140. „Octavo, quod istud subsidium non alias, nisi contra Thurcos exponantur.” DRH 215. – Ismételt visszautalással élve fontos megjegyeznünk, hogy Bátor i András október 17-i budai keltezése azt sugallja, hogy maga is résztvevője lehetett az országgyűlésnek! Vö. DL 55 989. (forrás: C. Tóth: Bátor i család)

141. Bátor i október 19-én mutatható ki (lásd a Függelék), míg Szapolyai nov. 7-én keltezett innen. DL 70 315.

142. Április 11-én közösen kelteztek az Esztergom megyei Keszthőléről. DL 103 767. Innen a nádor északnak fordult, s 16-án és 24-én már gyakran látogatott városából, Léváról keltezett. DF 206 308., DF 251 080. – Ugyanazén esztendő ápr. 13-ról, Pécsről kelt nádori oklevelünket Korotnai János nádori ítélmesterhez vagy Osztopáni Zöld István viceítélmesterhez köthetjük. Vö. DL 71 725.

143. DRH 220.

144. Vö. Kubinyi András: A magyarországi városok országrendiségének kérdéséhez (különös tekintettel az 1458–1526 közötti időre). In: Tanulmányok Budapest Múltjából. A Budapesti Történeti Múzeum várostörténeti évkönyve XXI. (1979) Főszerk.: Horváth Miklós. Budapest, 1979. 22.

események, az ott folyó török csapatmozgások. Ráadásul Mátyásnak égető szüksége volt látványos és gyors katonai sikerekre. Emlékezzünk, hosszas boroszlói távolléte nem múlt el belpolitikai nyomok nélkül.¹⁴⁵ Arról pedig már esett szó, hogy nem sokkal korábban, 1474 februárjában török csapatok prédálták a Temesközt, s feldúlták Váradot. Ez a tény sem kedvezett az uralkodó hazai megítélésének, különös tekintettel a törökök elleni politikáját illetően.

Mindez azonban eltörpült a királyság délkeleti határain kialakult vészhelyzet mellett. Moldva és főképp Havasalföld ellen több kisebb támadást követően komoly szultáni invázió indult 1475 nyarán, melynek eredményeképpen a Magyarországhoz hű Vlad Tepeşt elűzték, s így Havasalföld az esztendő utolsó heteiben ismét törökbarát igazgatás alá került Basarab cel Bătrin Laiotă, illetőleg részlegesen Radu cel Furmos vezetésével.¹⁴⁶ Ezzel lényegében egy időben az ekkor még IV. Kázmér Lengyelországgal – majd lassan Magyarországgal is – jó kapcsolatot fönntartó III. (Nagy) István moldvai fejedelemsége is válságos helyzetbe került: Szulejmán ruméliai beglerbég vezetésével 1474-ben oszmán hadsereg vonult be Moldvába, miután flottájuk elfoglalta Caffa városát.¹⁴⁷ Mátyás még 1474 utolsó heteiben Magyar Balázs vezetésével segélyhadat küldött Moldvába, amely hadtest részt vett István fejedelemségének talán legfontosabb győzelmében. A magyar segélyhad pontos nagysága felől bizonytalan a szakirodalom, de nagyjából 5000–6000 fő körül mozoghatott.¹⁴⁸ Magyar csapata tehát részese volt az 1475. január 10-i Vaslui-i diadalnak, s ezzel Nagy István is látványosan szorosabbra kezdte fűzni 1467 óta ellenségesnek mondható kapcsolatát Mátyás királyságával.

Mint hogy az 1475/76-os moldvai török és magyar hadjáratoknak létezik – még ha a modern szempontoknak nem is mindenben megfelelő és sajnos több helyütt nemzeti szempontból elfogult – monografikus földolgozása és remek oklevéltára,¹⁴⁹ ennél fogva csak a főbb történések és néhány kiemelkedő forrás említését érdemes megejteni, hogy Bátor Istvánnak az eseményekben játszott szerepe könnyebben legyen értelmezhető. Vaslui után tehát III. István vajda és Magyarország körülbelül az 1470-es évek elejétől keltezhető enyhülő kapcsolata lényegesen jobbra fordult. A törökök a vereség után sem hagytak föl Moldva újbóli megtámadásának tervével, így e két indok (a moldvai-magyar viszony javulása és a török fenyegetés) a feleket voltaképpen egymás karjaiba taszította. István vajda korábbi lengyel

145. Vö. Szakály: Török–magyar küzdelem 46–47.

146. Radu Rosetti: Stephen the Great of Moldavia and the Turkish Invasion. (1457–1504) The Slavonic Review 6. (1927) (a továbbiakban: Rosetti: Stephen the Great) 98.

147. Elekes: Nagy István 61.

148. Ezt a számadatot erősíti meg (illetőleg 40 000 moldvai katonáról beszél) a legfrissebb idevágó dolgozat is, s ennél többet további kutatások hiányában mi sem mondhatunk: Ioan Aurel Pop: Relations between Stephen the Great and Transylvania. In: Mélanges d'Historie Générale. Nouvelle Série I. Edited by László Koszta, Ovidiu Mureşan, Alexandru Simon. Cluj-Napoca, 2007. 128. Itt kell ugyanakkor megjegyeznünk azt is, hogy Bátorival kapcsolatosan a szerző azon állítása, hogy határozott katonai parancsnokként (ami igaz) igyekezett erdélyi vajdasága autonómiáját erősíteni Buda ellenében („Stephen Báthory proved to be an anti-Ottoman fighter and an authoritarian leader, revealing tendencies to strengthen the autonomy of his Transylvanian Voivodate in the relation to Buda, in particular after the events of 1490.” Uo. 130) alighanem félreértésen alapszik. Ez esetben legföljebb személye függetlenségéről lehet szó, s nem a tisztségéről, ha egyáltalán van értelme a középkori erdélyi vajdák „függetlenségéről” beszélni! A témáról lásd Neumann Tibor jelen kötetben olvasható dolgozatát.

– Ugyancsak ide kívánczik, hogy a legmodernebb román történeti szintézis Magyar seregéről hallgat. Istoria Românilor. Vol. IV. Red.: Ştefan Ştefănescu, Camil Muresan, Tudor Teoteoi. Bucureşti, 2001. (a továbbiakban: Istoria Românilor IV.) 378.

149. Razboieni. Cincisute de ani de la campania din 1476. Monografie şi celegere de texte. Manole Neagoe, Olimpia Gutu, Mihail Guboglu, Radu Constantinescu, Constantin Vlad. Bucureşti, 1977. (a továbbiakban: Razboieni)

orientációjával hónapok alatt véglegesen szakított, s először levélben üzent meg Mátyásnak, hogy hajlandó lenne hűséget fogadni.¹⁵⁰ Miután a magyar király erre hajlandónak mutatkozott – a török ellen minden kardra szüksége volt – 1475. július 12-én megszületett István hűségnyilatkozata Jászvásárott (Iași, Románia; *in Foro Philistinorum*), melynek értelmében örök hűséget és magyar segélyhad érkeztenek esetére teljes együttműködést ígért.¹⁵¹ Egy hónap múltán, 1475. augusztus 15-én Budán kiadták Mátyás szövetséglevelét is, melyben István vajdát és országát védelmébe vette.¹⁵² Az irat megerősítőinek egyike volt Bátori István is. Azonban a moldvai-havasalföldi kérdés a következő hetekben lekerült a napirendről a királyi udvarban. A főnti szövetség megkötése után hat héttel Mátyás és serege elindult a délvidékre Szabács vívására.

Az 1475. augusztus 15-i magyar-moldvai szerződést követően Bátori István közel egy esztendőre eltűnik a szemünk elől, s dacára nagyszámú országbírói kiadványának, holléte felől legföljebb csak találgatásokba bocsátkozhatunk. Ugyanakkor a helyzet mégsem egészen reménytelen. 1477 júniusában, amikor Bátori a Szerém megyei Karom, illetőleg a Valkó megyei Racsa kastélyait nyerte adományul,¹⁵³ az oklevél *narratio*s szakaszában a király kiemelte, hogy az országbíró részese volt a hadjáratnak 1475 késő tele–1476 februárja között, ám azt el kell mondanunk, hogy tevékenységéről morzsányi további információnk sincs.¹⁵⁴ Ez persze nem lehet meglepő, hisz az eddigiek alapján biztosak lehetünk abban, hogy Mátyás, amikor csak tehetett, magával vitte hű és tapasztalt katonáját. Analógiaként érdemes ideidézni, hogy ugyancsak egyetlen adatból tudjuk, hogy Kinizsi Pál is ott volt a vár alatti ostromtáborban.¹⁵⁵

A királyi sereg a győztes hadjáratból március elejére tért vissza Budára, s jelenleg nincs okunk másként gondolni, hogy így tett Bátori is.¹⁵⁶ Mátyás figyelme eztán egyre inkább közelgő esküvéje és az új ara felé fordult, ennél fogva az esztendő késő ősztől nem volt alkalma személyes hadjáratot vezetni a török vagy más fronton. Voltaképpen ekkor és emiatt került exponált helyzetbe Bátori. Hírek érkeznek ugyanis arról, hogy II. Mehmed személyesen indított támadást a vonakodó csatlós, Moldva ellen, ráadásul, amint arra emlékezhetünk, Havasalföldön, még ha belső harcoktól tagoltan is, de törökbarát hatalom működött. Aligha kell magyarázni, hogy e két momentum együttese már közvetlen fenyegetést jelentett a Magyar Királyságra. Királyi esküvő ide vagy oda, a helyzet gyors cselekvést kívánt. Minthogy Mátyás személyesen semmiképp sem indulhatott útnak tapasztalt és megbízható parancsnokainak egyikét kellett a hadjárat vezetésével megbízni, s ez

150. Fraknoi: Mátyás levelei I. 313–314.

151. „Item, quod dum regia maiestas [ti. Mátyás – H. R.] mitteret contra ipsos Thurcos capitaneum suum per eandem Wallachiam, nos Stephanus woyewoda personaliter et cum omni potencia similiter vademus cum dicto capitaneo.” Razboinei 142–143.

152. Uo. 145–146. Az oklevelet kiadta továbbá: Teleki: Hunyadiak XI. 540–542., Documente privitoare la istoria Românilor culese de Ludoxiu de Hurmuzaki. Volumul II. Partea I. (1451–1575) Bucuresci, 1891. (a továbbiakban: Hurmuzaki II/1.) 8–10.

153. Horváth: Bátori várak 317–318.

154. „Superiori siquidem anno, cum post obsidionem castris Szabacz, quod favente Deo a Thurcis gloriose expugnavimus, cui quidem expugnationi idem comes Stephanus non modo interfuit, verum cum totis animi et corporis sui viribus affuit, ... Teleki: Hunyadiak XII. 23. – A hadjáratához: Csánki Dezso: Szabács megvétele. Hadtörténelmi Közlemények I. (1888) 367–387., valamint: Veszprémy László: A szabácsi hadjárat (1475–1476) [Kézirat] Ehelyütt is megköszönöm a szerzőnek, hogy kéziratát annak megjelenése előtt használhattam.

155. „De az fejlő mondott Pál Kenezsi, ároknak mélységét igen nézi;” Imre Samu: A Szabács viadala. Budapest, 1958. 18.

156. A király február 28-án még Bácsról keltezett. DF 270 473.

Bátori István országbíró lett, aki így szükségképpen távol maradt Beatrix és Mátyás esküvőjéről. Mindez persze nem a véletlen műve volt: szinte biztosak lehetünk abban, hogy a szultán szándékosan a magyar király esküvőjének hozzávetőleges idejére időzítette a hadjáratát.¹⁵⁷

A szultáni hadigépezet tehát megmozdult. II. Mohamed szultán május 31-én hagyta el Hadrianopolist (Edirne, Törökország), s csapatai élén július elején kelt át a Dunán. Nem túl gyors vonulás után e hó 26-án ütközött meg III. István vajda seregeivel Valea Albă-nál és jelentős győzelmet aratott, azonban a vajda serege maradékaival biztonságban vissza tudott vonulni a hegyek közé.¹⁵⁸ Lényegében ez volt a hadjárat csúcspontja a támadók számára. Ekkortól fogva számolhatunk ugyanis a magyar hadsereg egyre meghatározóbb részvételével az eseményekben. A szultáni támadás hírére tudniillik megkezdődött a magyar csapatok gyülekezése: a határnap július 25-e, míg a helyszín Torda városa volt.¹⁵⁹ A hadjárat főparancsnoka, emlékezzünk, Bátori István lett, de társául kapta az előzőtt havasalföldi vajdát, Vlad Tepeșt.¹⁶⁰ Hadai pillanatnyi tudomásunk szerint augusztus elején érkeztek Moldva területére, így már csak a kivonulóban lévő oszmán hadakkal találkoztak, akik Valea Albă után sorra megpróbálkoztak Suceava, Neamț és Hotin ostromával, ám bátor sikertelenül.¹⁶¹ A viszonylag rövid, s nagyobb összecsapás nélküli hadjáratot követően Bátori serege élén augusztus közepére az ojtózi szorosba (Erdély és Moldva közti átjáró) húzódott vissza.¹⁶² Innen küldte augusztus 16-án helyzetjelentését Mátyásnak. Eszerint ekkor néhány napja biztos tudomása volt arról, hogy István moldvai vajda életben maradt, illetőleg értesítette az uralkodót, hogy a törökök kivonultak Moldvából, és sikerült elejét vennie egy Barcaság elleni oszmán-havasalföldi ellentámadásnak.¹⁶³

Nem tudjuk, hogy mikor, de legfőleg két hét múltán Bátori a Szászföldre vonult át, hogy hadjárata második felét, a Havasalföld elleni támadást és Basarab elűzését előkészítse.¹⁶⁴ Az biztos, hogy szeptember 6-án még a hadsereg szervezési feladatai foglalták le, s ehhez kapott királyi segítséget.¹⁶⁵ Október 2-án még Brassóban volt, s ágyúkról, lovasokról intézkedett.¹⁶⁶ Az események részleteit nem ismerjük, de az utólagos jelentésekből és az időrendből arra gyanakodhatunk, hogy Bátorinak és a vele fejedelmi székébe visszatérő Vlad Tepeșnek csatát is kellett vívniuk és több

157. Minderre legutóbb: Papp Sándor: Ștefan cel Mare, Mátyás király és az Oszmán Birodalom. *Hadtörténelmi Közlemények* 121. (2008) 312–313. – Ugyanerről Mátyás 1477 júniusában így írt: „...Turcorum imperator, qui christianorum sanguine satiari nequit, nostram senciens occupationem coactis et adunatis undique viribus et copiis maxima cum manu, regnumque et provinciam nostram Moldavie cum ope et adiutorio perfidi Bozorad vayvode parcium Transalpinarum regni nostri, qui a maiestate nostra et sacra corona defecerat, subintravit et totam ferme eam provinciam dicioni sue subiungavit, cui cum propter prefatas curas et occupationes nostras subito personaliter occurrere et obviare non poteramus...” Teleki: Hunyadiak XII. 23.

158. Rosetti: Stephen the Great 101–102.

159. Urk. Sieb. VII. 100–101.

160. „comes Stephanus de Bathor iudex curie regie maiestatis et cetera, summus universalis capitaneus gencium presentis exercitus...” Urk. Sieb. VII. 103.

161. Rosetti: Stephen the Great 102.

162. Az ojtózi átkelést említi, de Bátorit tévesen vajdaként határozza meg: *Istoria Românilor* IV. 383.

163. Dipl. Eml. II. 321–323. Csaknem teljes magyar fordítása: Wertner Mór: *Magyar hadjáratok a XV. század második felében. Hadtörténelmi Közlemények* 13. (1912) (a továbbiakban: Wertner: *Magyar hadjáratok*) 221. 235–237.

164. „Tandem vero fugato et expulso de Moldavia ipso Turcorum imperatore de nostra commissione et speciali mandato se et gentes suas adversus predictum Bozorad wayvodam et provinciam Transalpinam convertit” Teleki: Hunyadiak XII. 23.

165. Teleki: Hunyadiak XI. 563–564.

166. Uo. 570–571.

erősséget megostromolniuk. A jelek szerint az oszmán támogatást élvező Basarab vajda a magyar sereg közeledtének hírére elébük vonult, de csatát veszített és bolgár területre menekült, így a vezér nélkül maradt havasalföldi előkelők zöme további harc nélkül hűséget fogadott.¹⁶⁷ November 11-én már arról értesítették a királyt, hogy a magyar hadak Tirgoviste megerősítése után Bukarest alatt állnak.¹⁶⁸ Négy nappal később pedig már Budáról is indult győzelmi jelentés a szász fejedelemhez a havasalföldi sikerről.¹⁶⁹ A bukaresti ostromzár sem tarthatott sokáig, tekintettel arra, hogy Bátor december 7-én már ismét Brassóból keltezett.¹⁷⁰

Az országbíró tehát hadiszerecsé kísérette, sikere teljes volt. Az udvar teljes nyugalomban és nagy örömmel bonyolíthatta le Székesfehérvárott Beatrix koronázását, majd Budán a házasságkötést. Bátor István „nászajándéka” a kettős győzelem híre volt (az persze már nem Bátorin múlt, hogy alig esztendő múltán Basarab ismét visszatért Havasalföldre, miután Tepeşt meggyilkolták). Alighanem biztosak lehetünk abban, hogy Mátyás, aki eladdig is bízott Bátor katonai képességeiben, e győzelemsorozat hatására még nagyobb bizalommal lehetett régi „harcostársa” felé, s Bátor politikai, illetőleg a királyra gyakorolt személyes befolyása a korábbiaknál is nagyobb lett. Hírveve a Szentszékiig jutott, amit IV. Sixtus pápa sajnos datálatlan, ám nagy biztossággal ezekre a hónapokra keltezhető levele is igazol, amiben arról írt Bátorinak, hogy nevének pusztá hallomása is micsoda fenyegetést jelent a törököknek.¹⁷¹

A tekintélynövekedés közvetett bizonyítékát már a következő évben megtapasztalhatjuk az ekkor meginduló osztrák háborúkkal kapcsolatosan. Azt nem tudjuk, hogy az országbíró Erdélyből előbb Budára ment-e, s aztán rezidenciáján pihent meg, de az igazolható, hogy 1477 március-áprilisát Bátorban töltötte.¹⁷² Tavasz végén, legkésőbb május közepére visszatért Budára, ahol a király és környezete már javában készülődött a III. Frigyes elleni támadásra. Mátyás viszonya ugyanis voltaképpen az 1474. évi események óta egyáltalán nem volt felhőtlennek mondható a császárral. Mindezt csak tetézte, hogy 1476 tavaszán Beckensloer János esztergomi érsek, fő- és titkos kancellár egész kincstárával együtt a császár pártjára állt, s hozzá szökött, majd e pénzből a Grafeneck-uradalmak jelentős részét fölvásárolta. Ezzel Frigyes hathatós szövetségesre lelt Magyarország ellen. Ekkortól fogva a magyar támadás megindulása már csak idő kérdése volt.¹⁷³

Bátor tavaszi Budára érkezése idején tehát politikai-katonai nagyüzem működött a városban. Mátyás – legalább is Bonfini minden bizonnyal erősen túlzó és „színezett” leírása alapján – a királyi tanács elé terjesztette a háború ügyét, s az ellenzök, illetőleg támogatók két markáns képviselője föl is szólalt. Először történetesen Bátor, aki inkább a török háborút szorgalmazta. Bonfininél olvasható hosszú beszéde aligha hangozhatott el ebben a formában, de tartalmában voltaképpen nincs okunk kételkedni. Utána régi vezértársa, Kinizsi Pál emelkedett szólásra, aki beszédével meggyőzte a jelenlévőket, s a tanács a király támadását Frigyes ellen támogatásáról

167. Basarab vereségéről: Dipl. Eml. II. 335–336. – Magyarul: Wertner: Hadjáratok 417.

168. Teleki: Hunyadiak XI. 575–576.

169. Fraknoi: Mátyás levelei I. 355. – Magyarul: Wertner: Hadjáratok 416–417.

170. DF 260 816.

171. „Intelleximus perfidum, scilicet tyrannum Turcorum, qui dilecto filio nobili viro, Stephano vayvode Moldavie crudelissimum bellum intulerat, et iam loca eius gravi obsidione premebat, nondum armis conspectis, sed solo terrorre nominis tui obsidionem reliquisse, terga vertisse ac turpissimum fugam arripuisse...” Hurmuzaki II/1. 12.

172. Vö. Függelék adataival!

173. Összefoglalóan mindehhez: Kubinyi: Mátyás király 75–76.

biztosította.¹⁷⁴ A hadat június 12-én üzentte meg Mátyás a császárnak.¹⁷⁵ Az ország-bíró ezekben a napokban tehát bizonyosan Budán tartózkodott.

Következő fontos megválaszolandó kérdésünk az, hogy vajon Bátori részese volt-e a meginduló hadjáratnak? Azt tudjuk, hogy július 12-én a király már Győrött volt, s ott fogadott zsoldjába számos zsoldoskapitányt csapataikkal egyetemben.¹⁷⁶ Bátori itineráriuma ekkortól fogva sajnos nem nyújt segítő kezet, lévén 1477 augusztusa után nem ismerjük egyetlen biztos keltezését sem, így tehát közvetett forrásainkra kell támaszkodnunk. Ezek sorából megint Bonfini lép előre, akinek előadása sem mentes ellentmondásoktól. A hadjárat kezdetekor a résztvevők között Bátorit nem említi.¹⁷⁷ Ugyanakkor, azon események leírásakor, amikor a magyar hadak Kremsig és Steinig nyomultak előre, e hadmozdulatok vezéréül Kinizsit és Bátorit adja meg, jöllehet hozzáteszi, hogy Bátori bizony kelletlenül (*invitus*) jött hadjáratba.¹⁷⁸ Ezt a kelletlenséget mutathatja az a tény is, hogy a királyi hadak már régen osztrák területen hadakoztak, amikor Bátori júliusban és augusztusban még Budáról levelezett, igaz amint láthattuk, az esztendő fennmaradó hónapjaiban nem tudunk róla semmit.¹⁷⁹ Bonfini megjegyzésével nehézségünk csupán annyi adódik, hogy 1477 október 24-ről – amely napokban a király Korneuburgban tartózkodott¹⁸⁰ – ismerjük Kinizsi Pál és Zeleni János zsoldos- és hadvezérek Krems városához intézett levelét, történetesen épp a kremsi ostromtáborból (*in loco campestri circa expugnationem civitatis Crembs*).¹⁸¹ Meglepő, de Bonfinire alapozott várakozásunkkal ellentétben, Bátori nevét a levélben nem olvashatjuk, Természetesen nem állítható, hogy neki minden efféle iratban föltétlenül szerepelnie kellene, azonban nevének ismertsége és esetleges jelenléte esetén föltehető magas parancsnoki rangja mindezt elképzelhetővé teszi. Nos, az elmondottak alapján legfőljebb bizonytalanságunknak adhatunk hangot: Bátori István részvétele felől az 1477. évi ausztriai hadmozdulatokban inkább sejtéseink lehetnek, mintsem biztos információink.

A bizonytalanságot ráadásul csak tovább növeli a királyi hadjárat további eseményeinek ismerete. Mátyás ugyanis – Bécs körülvárása, illetőleg számos környékbeli erősség elfoglalása után – október-november hónapokban tárgyalásokat kezdett III. Frigyesel, hogy békét kössenek, illetőleg Mátyás a cseh királlyal végre hivatalosan a választófejedelmi jogot is elnyerhesse. A megállapodásra december elsején került sor, amelyet Frigyes Gmundenben, míg Mátyás Korneuburgban fogadott el. Eszerint a magyar király immáron hivatalosan is elnyerte a cseh király hűbért, amelyről a császár előtt esküt tenni tartozik (erre 13-án Korneuburgban kerítették sort).¹⁸² Nos, sem a tárgyalóküldöttségben, sem később Bátori István nem tűnik föl forrásainkban. Míg Mátyás és Beatrix Korneuburgban telelt, ahonnan csak március elejére tértek vissza Budára, addig Bátorinak morva területeken voltak feladatai.¹⁸³

174. Bonfini IV-IV- 120–180.

175. Fraknoi: Mátyás levelei I. 368–371.

176. Tóth: Mátyás idegen zsoldosserege 210–211.

177. Bonfini IV-V-10–15.

178. Uo. IV-V-86–90.

179. Vö. Függelék adataival!

180. Vö. DF 268 098., DL 88 596., valamint Bonfini fentebb idézett sorait!

181. *Historia critica regum Hungariae stirpis mixtae. Ex fide domesticorum et exterorum scriptorum concinnata a Stephano Katona. Tomulus IX. Ordine XVI. Budae, 1743. 114–115.*

182. Magyar békeszerződések 208–213.

183. A király február 1-re már bizonyosan Pozsonyba érkezett, ahonnan március 5-re Mosonig vonult, majd onnan tovább Budára. Vö. DF 225 488., DL 18 136. 25-ről gyűrűspecsétes budai keltezését ismerjük. DL 18 038.

A morva utalás elképzelhetőségére akad többé-kevésbé biztosnak tekinthető nyomunk is! Bátor i István biztosnak látszó kelte zései közül ugyanis az *egyetlen* 1478. évi február 7-én kelt Trencsén városában.¹⁸⁴ Nos, ha nem éppen a várost és várát néhány hónapja megszerző Szapolyaiak vendégszeretetét élvezte, akkor aligha gondolhatunk másra, mint arra, hogy épp a morva határ irányába tartott. Ulászló cseh király ugyanis meglepődve értesült III. Frigyes és Mátyás decemberi békekötéséről, amiben a császár elfogadta a magyar király cseh királyságát. Ennek okán új helyzet állt elő: Magyarország és Csehország voltaképpen ismét aktív ellenségekké lettek. Mátyás azonban nem vállalhatta a kettős osztrák és cseh front terhét, ezért mihamarabbi megegyezésre törekedett Ulászlóval. Ráadásul a cseh belügyek sem álltak úgy, hogy onnan komoly támadás érkezhett volna a közeli jövőben, azaz a felek mindegyike erősen hajlott a megállapodásra. A tárgyalások helyszínéül Brünnt jelölték meg, míg időpontja 1478. március 15-e lett.¹⁸⁵ A magyar tárgyalóküldöttség összetétele felől ugyan vannak ellentmondásos értesüléseink, de úgy se jthetjük, hogy annak tagja volt Bátor i István országbíró is. Jan Długoss, a „lengyel Bonfini” művében a tagok felsorolásakor találkozunk az alábbi névvel: István erdélyi vajda (*et Stephanus Transilvanensis voievoda*), csakhogy 1478 kora tavaszán, egészen bizonyosan februártól, Vingárti Geréb Péter volt a vajda, s Bátor i csak bő évvel később lett azzá.¹⁸⁶ Persze Długoss Bátor i későbbi címét is visszavetithette a történet leírásakor, a két esztendő (1478-79) eseményei utólag összecsúszhattak emlékezetében, ám említése azért tarthat számot kiemelt figyelemre, mert Bátor i brünni jelenlétének ez lenne az egyetlen igazolása. Arra ugyanis, hogy az eseményről tudósító kortárs elbeszélő források nem említik a magyar országbíró t, már Teleki József is felfigyelt.¹⁸⁷ Ha pedig az 1478. március 28-án, a tárgyalások végeztével létrejött, s később Mátyásnak komoly csalódást okozó 38 pontból álló megállapodás szövegét vesszük górcső alá, ugyancsak hiába keressük Bátor i nevét. A dokumentum intitulációja ugyanis, bármily fájó, nagy valószínűséggel nem őt takarja.¹⁸⁸ Minekután további fogódzónk nincsen az országbíró ekkori hollétét illetően, valamint itineráriumában éppen ezekben a hónapokban „gyanús” úr tátong, további adat fölbukkanásáig kételkedve érdemes elfogadnunk Bátor i István morvaországi követjárását 1478 tavaszán. A tavaszi-nyári hónapokba érve azonban végre „bizonyosság” vár ránk: teljes a tudatlanságunk Bátor i tevékenységét illetően.

Az 1478-as esztendő késő ősze ismét mozgalmas heteket hozott az udvar számára. Novemberben Mátyás Tatán keresztül¹⁸⁹ Visegrádra utazott, ahol a Długosz János krakkói kanonok és történetíró, valamint Brzeszei Marszalkowicz Szaniszló vezette lengyel küldöttséggel találkozott, s 21-én a felek megállapodtak az 1474-es lengyel-magyar fegyverszünet 1479 kora tavaszáig tartó meghosszabbításában,

184. DL 45 709.

185. Az elmondottakhoz: Hoensch: Matthias Corvinus 161–162., valamint: Karl Nehring: Matthias Corvinus, Kaiser Friedrich III. und das Reich. Zum hunyadisch-habsburgischen Gegensatz im Donauraum. (Südosteuropäische Arbeiten 72.) München, 1975. 94–96.

186. Długoss szövegét hozza: Katona XVI. 153. – Geréb vajdaságához: DL 45 706.

187. Teleki: Hunyadiak V. 59–60.

188. Sokkal valószínűbb, hogy a „...Steffan graf aws deme königreich zu Hungern” névalak mögött Szapolyai Istvánt, Szilézia magyar parancsnokát kell értenünk, akiről több forrás is említi, hogy e cseh-magyar tárgyalásokon is részt vett. Ugyancsak az azonosítást erősíti a „graf” kitétel, ami a Szapolyaiak örökös szépei ispánságából eredt. SRS XIII. 245.

189. „Rex Mathias manu propria” DL 32 852.

amikor a két uralkodó majd Olmützben kezd újabb tárgyalásokat.¹⁹⁰ Két nap múltán a király el is hagyta Visegrádot, s egy dunai átkelést követően Vác, Gyöngyös, Eger érintésével Diósgyőrbe sietett, ahová december 2-án érkezett meg.¹⁹¹ Innen bő kétheti pihenőt követően Kassára utazott tovább, ahová december 18-ra érkezett meg, s január közepéig ott is maradt.¹⁹²

A király útjának kissé hosszúra nyúlt bemutatására azért volt szükség, hogy az 1478. év végén lezajlott kassai események jelentőségére a figyelmet jobban fölkihassuk. Nem pusztá pihenőről lehetett ugyanis szó ezekben a hideg napokban, s különösen nem csak arról a királynéval közös, a bányavárosokban tett látogatásról, amelyről Bonfini emlékezik meg, némi kronológiai csúszással.¹⁹³ Nem kizárható persze, hogy Mátyás valóban büszkén utazta végig e gazdag városait az új királynéval, de a kassai „megállónak” ennél nagyobb jelentőséget érdemes tulajdonítanunk. Mindezt azért kell megtennünk, mert a királyon és feleségén kívül legalább három fontos politikai szereplő egyidejű ittlétét bizonyíthatjuk. Az egyikük történetesen Batori István országbíró, akitől január 15–16-i kassai keltezéseket ismerünk, s akkor Mátyás már a városban volt. Egy nappal később gúti Ország Mihály nádor is Kassán tűnik föl.¹⁹⁴ Január 10-én pedig Parlagi György ajtónállómester keltezett a városból.¹⁹⁵ Abban biztosak lehetünk, hogy ennyi politikus és a király egy helyütt való tartózkodása aligha lehet a véletlen műve. Talán nem tévedünk nagyot, ha az ezt követő hónapok eseményeiből arra következtetünk, hogy 1478/79 fordulóján Kassán a királyi tanács ülésével számolunk, s annak egyik fő eredményének Batori és Kinizsi Pál katonai-igazgatási szerepének növekedését tekintjük. De lássuk a részleteket.

Az Alsó Részek Főkapitányságának létrehozatala, Kinizsi Pál ide való kinevezése szinte egyszerre történt meg Batori István vajdává tételével. Ez már korábban feltűnt a szakirodalom számára,¹⁹⁶ csupán az okok felől vagyunk máig tájékozatlanok. Kinizsi kinevezésének pontos dátumát ezután is homály fedi, de Batori István és ítélmestere, Hásságyi István 1479-es esztendő első hónapbeli szerepléséről némileg többet mondhatunk. Előadásunkat viszont kicsivel korábról kell kezdenünk a jobb érthetőség miatt.

A Királyhágón túl ugyanis épp ezekben a hónapokban a tartomány kevés számú nagybirtokosai közül kettő között régóta húzódó ellentét mérgesedett el olyannyira, hogy „kormányzati” közbeavatkozásra lett szükség. Az ellentétek alapja többek közt a Bihar megyei Súlyomkő vár hovatartozása volt. Korábban, Mátyás trónrakerültekor az uradalmat a losonci Bánfi és a kusalyi Jakcs családok bírták zálog címén.¹⁹⁷ Tudomásunk szerint legkésőbb 1466-ig, de még valószínűbb, hogy Szécsi Dénes esztergomi érsek 1465-ös halála előtt Vitéz János váradi püspök megváltotta a Bánfiak zálogjogát, azonban a jelek szerint azok továbbra is a vár és tartozékai uradalmában maradtak. 1471, a Vitéz-féle lázadás nyomán az akkor

190. Codex epistolaris saeculi decimi quinti. Tomus III. Collectus opera Anatolii Lewicki. Krakowie, 1894. 296–297.

191. Nov. 26. (Vác): Frantisek Palacký: Psaní Uherského Krále Matiaše Korvina w létech 1469 de 1487 de Čech českým jazykem vydaná. Archiv Český 6. (1872) 60–61. – nov. 29. (Gyöngyös): DF 212 043. – nov. 30. (Eger): DF 210 147. – dec. 2. (Diósgyőr): DL 59 653.

192. Érkezés: Fraknoi: Mátyás levelei I. 416–417. – távozás: Bártfa 2072.

193. Bonfini IV-V-161–165.

194. DF 263 035.

195. Csánki Dezső: Oklevelek a Hunyadiak korából. Első közlemény. Történelmi Tár 25. (1902) 298.

196. Szakály Ferenc–Fodor Pál: A kenyérmezei csata. (1479. október 13.) Hadtörténelmi Közlemények 111. (1998) (a továbbiakban: Szakály–Fodor: A kenyérmezei csata) 316.

197. DL 29 819.

már esztergomi egyházfő javai-jogai a királyra szállottak, aki Solyomkót a hozzá hű bélt e ki Drágfiaknak adományozta, akik azonban részlegesen már annak birtokában lehettek, legalább is egy 1466-os oklevelünk szerint.¹⁹⁸ Persze a losonci Bánfiak sem hagyták könnyen veszni vélt vagy valós jogaikat, az uradalom egy részét később visszafoglalták.¹⁹⁹ S ezzel az aktussal végtelennek tűnő, eleinte jogi pályán mozgó, háborúskodás vette kezdetét. Sőt, jogaik fönntartása érdekében még 1477-ben is tiltották a királyt Solyomkó Drágfiaknak való átadásától!²⁰⁰

A felek kölcsönös hatalmaskodásai már-már háborús hangulatot gerjesztettek a régióban. Mátyás ezt megelégleve határozott úgy, hogy a kérdéses Solyomkót és a renitens, döntését el nem fogadó Bánfiak közeli székhelyét, a Kolozs megyei Sebest haddal foglaltatja el. Az erről szóló döntést vélhetőleg még az előző eszten-dő vége felé Diósgyőrött vagy Kassán hozta meg a király, s a kassai tárgyalások – természetesen a cseh-lengyel ügyek áttekintésén túl – részben arról szólhattak, miképpen bonyolítsák le mindezt. Mátyás kettős, politikai és katonai megoldást vá-lasztott. Még decemberben utasította vingárti Geréb Péter erdélyi vajdát a nevezett várak elleni akció előkészítésére. Geréb már a kassai találkozó idején, december 20-án Gyalu várából utasította a brassóiakat, hogy a Sebes és Solyomkó elleni királyi parancsból induló támadáshoz fegyvert, löszert küldjenek Sebes alá.²⁰¹ Ezt követte 1479. január 6-án a nagyszebeniekhez intézett mandátuma, amiben jól felfegyverzett lovasok sietős Sebes alá küldését hagyta meg.²⁰² Őszintén meg kell vallanunk: a két vár körüli további események ismeretlenek, de a március 3-a és 10-e közötti bő hétről számos oklevelünk az országbíró kolozsvári keltezését, azaz jelenlétének bizonyítékait őrizte meg. Eleinte csábító a gondolat – s Bátor i ezidáig ismertetett pályaképebe kiválóan illeszkedne is –, hogy feltételezzük: a király megbízható hívét, kiváló katonáját küldte Kolozsvárra, hogy zárja le a vitás ügyet. A kétkedés magvát hintheti el bennünk azonban az a tény, hogy az egyik Kolozsvárt kelt oklevélen Hásságyi István ítélőmester kézjegyét fedezhetjük föl.²⁰³ Eszerint az országbíró nem, csak képviselője volt jelen a megegyezésnél? Kérdés, akad-é további adatunk Bátor i hollétét illetően. Nos, igen: az országbíró a királytól elbúcsúzván Kassa után Bátorba ment, s onnan február 4-ig igazolható pihenő után talán a hónap második felében ismét Budára utazott.²⁰⁴ Március 5-én innen irt levelet Kállai Jánoshoz, s ami perdöntő számunkra, gyűrűspeccsétl látta el e levelét.²⁰⁵ Tehát március elejére már biztosan Budán volt a királlyal egyetemben, így a 12-én, a Zala megyei szentgyörgyvári (másképp: Békavár) váruradalomról kibocsátott, s családjának szóló adománylevél kieszközlésében is oroslánrésze lehetett.²⁰⁶

No, de mi történt ezenközben Kolozsvárt? Március 9–10-én Geréb Péter vajda, Félegyházi János széki és dési kamaraispán, illetőleg Hásságyi ítélőmester jelen-létében megszülettek azok a megállapodások, melyek a hosszú Drágfi-Losonci

198. Vitézhez: DL 88 433. – Az adomány: DL 88 531. – A Drágfiak 1466-os birtoklásához: DL 26 622.

199. DL 26 622.

200. Bánffy II. 190–191.

201. „...regie maiestatis, animi cuius voluntas est, ut castrum filiorum Bani de Lossoncz et Nicolai Dragffy Sebes et Solyomkew propter plurima viarum crisi latrocinia et impedimenta una vobiscum obsidentes et expugnantes maiestati sue occupemus, presentandis clare poteritis intueri.” Urk. Sieb VII. 201–202.

202. Uo. 202–203.

203. DL 88 621.

204. Vö. a Függelékkel. – Mátyás febr. 3-án Körmöcbányáról keltezett, gyűrűspeccsétl. DF 258 537., DF 287 297.

205. DL 56 074.

206. DL 18 180.

pereskedés végére tettek pontot.²⁰⁷ Az ügy végeztével az ítélmester Nagybányára utazott, ami talán annak lehet nyoma, hogy kolozsvári ügyeit lezárva északnak fordult, s így térhetett vissza Budára.²⁰⁸

Az ezt követő hetek Bátorival kapcsolatos eseményeiből csupán annyi biztos, hogy vajdai kinevezésére május második felében kerülhetett sor, talán nem egészen függetlenül a közelgő olmützi tárgyalásoktól, békekötéstől és persze korábbi sikeres erdélyi akciótól. Geréb Pétert utoljára április 10-én említi oklevél vajdaként, alvajdája: Kendi Antal pedig május 17-én szerepel utoljára.²⁰⁹ Május 28-án már volt alvajdaként lép elének, míg a következő napról ismerjük Bátorai vajdai említését.²¹⁰ Eszerint Bátorai István vajdai kinevezése 1479. május 17–28-a között történt meg. A Geréb leváltása mögötti okokat nem ismerjük, de utódjának kinevezése nem lehetett véletlen. Mátyás ismételt külhoni utazása idejére biztos déli és keleti határvédelmet akart, s e két, ekkoriban számos gondot okozó régiónak élére ezért küldte Bátorai Istvánt és Kinizsi Pált. Annyit zárásul még megjegyezhetünk, hogy az 1479. július 21-i olmützi béke megkötésénél sem Kinizsi, sem pedig Bátorai nem voltak jelen.²¹¹ Területi ható- és katonai-parancsnoki jogkörrel járó új hivataluk a határ közelébe szőlította őket.²¹²

Zárszó helyett

Miként foglalható össze Bátorai István politikai pályájának alakulása, fölemelkedése, pontosabban ennek tanulságai? Miféle szélesebb történeti-módszertani hozadékokkal jár(hat) egy efféle biográfiai kísérlet a késő középkori Magyarország egészének történetét illetően?

Mindenekelőtt a családi/személyes életpálya szempontjából fontos körülmény, hogy sem Bátorai István, sem pedig testvérei (különösen pedig András) nem voltak távol a királyi udvartól, alkalmasint a királytól 1471-et megelőzően sem. Dacára birtokállományuk akkor még viszonylagos csekélységének, Istvánt katonai képességei és a királlyal fennállott személyes kapcsolata az ország fontos politikusai közé emelték, noha a kiemelkedő döntések meghozatalában az 1460-as években részvételét nehezen képzelhetjük el. Minden kétséget kizáróan bebizonyosodott ugyan, hogy Bátorai István 1458 után folyamatosan a király személye körül mozgott, de bő évtizeden át csak, mint katonát foglalkoztatta az uralkodó. 1471 után gyorsan változott a helyzet. Korábban látványosnak, majd hogynem előzmények nélkülinek tetsző befolyásnövekedése jellemzően Mátyás-kori katonabárai életpálya hozadéka, de 1458–1470 közötti tevékenységének ismeretében most már jól magyarázható.

Ami a befolyásnövekedés, kis túlzással „intézményi” kihatásait illeti, Bátorai életpályájának vizsgálata ebből a szempontból sem tanulságok nélkül való. Láthattuk: 1472. évi – bizonytalanságoktól sem mentes – visegrádi országbírói bíraskodását leszámítva kimondhatónak tűnik, hogy Bátorai István nem vagy alig tevékenyke-

207. Urk. Sieb. VII. 207–208. – DL 88 621.

208. Mihályi János: Máramarosi diplomák a XIV. és XV. századból. Máramarossziget, 1900. 538.

209. Geréb: Urk. Sieb. 208–209. – Kendi: DL 28 424.

210. Kendi: „...fidelis nostri egregii Anthonii de Kend alias vicewayvode...” DL 27 537. – Bátorai: Urk. Sieb VII. 213. – Május 31-én Gerébet már „pridem wayvoda” névvel illették. DL 30 048.

211. Magyar békeszerződések 236–237.

212. Igaz ugyan, hogy egy Boroszlóban fennmaradt feljegyzésben Geréb Péter a békekötés résztvevői sorában még vajdaként fordul elő, azonban ezt inkább a nemrég elveszített tisztség utólagos említésének értékelhetjük, hisz Bátorai májustól kimutatható vajdai tisztséghez és erdélyi jelenlétéhez nem fér sok kétség. SRS XIII. 272.

dett érdemben országbíróként, országos nagybíróként. Mindez természetesen nem újdonság a szakirodalom számára, előjeleit már a 14. századból és a Zsigmond-korból is kimutatták,²¹³ ám ennyire markánsan talán egyetlen báró életrajzából sem világlott ki a valós helyzet.²¹⁴ 1471-ben tehát nem az országbíró ság élére keresett Mátyás alkalmas személyt (ne feledjük: Bátor i írástudatlan volt), hanem befolyásos, kiemelt katonájának akart bárói méltóságot biztosítani, s erre az akkor épp üresedésben lévő országbíró ság tökéletesen megfelelt. Ez esetben tehát – mint oly sok másik alkalommal – e hivatal egyfajta formalitás, presztizscím lehetett. Igazi katonai-politikai hatalmat majd csak a valós katonai eszközökkel és kormányzati joghatósággal bíró erdélyi vajdaság hozott Bátorinak, azonban ebbéli működésének föltárása még a jövő feladatainak egyike.

Legfontosabb hozadékként azonban két dolgot kell följegyeznünk. Az egyik az a tény, hogy Bátor i azon rendkívül kisszámú személyek közé tartozott, akik a trónra kerüléstől fogva folyamatosan, s ezt megelőlegezhetjük, egészen 1490-ig, jó viszonyt ápoltak Hunyadi Mátyással. Lássuk be, ilyenek alig-alig akadtak uralkodása harminchárom esztendeje alatt. Végezetül pedig nyereséggént kell azt is elkönyvelnünk, hogy egy hajszálnyival jobban beleláthatunk abba a mechanizmusba, ami a Mátyás-kori Magyar Királyságot irányította, a lényeges politikai döntéseket meghozta. Ez a „szervezet” nem formalitás, nem hivatal és aligha az országgyűlés és résztvevői, hanem sokkal inkább egy sajtáságos „klub” volt, aminek Bátor i István az egyik legkorábbi és megkerülhetetlen tagja lehetett, legalább is az 1470-es évektől feltétlenül. Egyre növekvő tekintélyének és hatalmának igazi kiteljesedése majd a Mátyás halála utáni rövid időszakban mutatkozik meg a leginkább, ennek bemutatása azonban már egy külön dolgot érdemel.²¹⁵

Függelék

Bátor i István itineráriuma 1470–1479

Az életrajz gerincét, Bátor i István itineráriumát a neve alatt 1479. december 31-ig bezárólag kelt mintegy ezer oklevél feldolgozása képezi.²¹⁶ Az így létrejött adattárból azonban csupán azok tekinthetők valós keltezési helyeknek, amelyek misszilisekben szerepelnek vagy további külső forrásokkal, pl. uralkodói kiadványok kancelláriai jegyzeteivel, stb. megerősíthetők. Az alábbi gyűjtésbe csupán ezek a biztosnak tekinthető keltezések kerültek be. Az 1470. évet megelőző időszakból mégoly töredékes itinerárium összeállítására sem volt mód a források hiánya miatt.

1470

márc. 9. Pozsony²¹⁷ ápr. 13. Trencsén²¹⁸

213. A fontosabb idevágó szerzők közül Bónis György: A kúriai irodák munkája a XIV. és XV. században. Levéltári Közlemények 34. (1963) 242., az ítélmesterek meghatározó szerepét emelte ki, míg Bertényi Iván: A nádori és országbírói ítélmester bírósági működése a XIV. században. Levéltári Közlemények 35. (1964) 198–199., 203., az országbíró időnkénti távolléte idején működő szervezetet mutatja be.

214. Kivétel legutóbb: C. Tóth: Szabolcs megye működése 119–126.

215. Lásd e kötetben Neumann Tibor tanulmányát!

216. Az adatgyűjtés folyamán pótolhatatlan segítséget jelentett a MOL Középkori Gyűjteményeinek legfrissebb digitális segédlete: Collectio Diplomatica Hungarica. A Magyar Országos Levéltárban 1874–2008 között készült levéltári segédletek és oklevelek elektronikus feldolgozása (DL-DF 4.3.) szerk.: Rác György. Budapest, 2008. (DVD-ROM)

217. DL 16 973. „ad relacionem Stephani de Bathor etc.”

218. DL 16 994. „ad relacionem Stephani de Bathor magistri camere regie”

- 1471**
márc. 2–6. Buda²¹⁹
jún. 23. Iglau (Jihlava,
Csehország)²²⁰
júl. 28. Buda²²¹
szeptember 21–23. Buda²²²
október 25. Buda²²³
- 1472**
ápr. 1. Buda²²⁴
jún. 21. Diósgyőr²²⁵
aug. 31. Pozsony²²⁶
szept. elejétől–szept. 30. Visegrád²²⁷
nov. 26–dec. 11. Gyarmat
mellett²²⁸
dec. 21. Bátor²²⁹
dec. 22. Börvey²³⁰
dec. 27. Bátor²³¹
- 1473**
jan. 3. Bátor²³²
febr. 24.–márc. eleje Neisse (Nysa,
Lengyelország)²³³
aug. 16–27. Buda²³⁴
- 1474**
jan. 7. Buda²³⁵
márc. 9. Kassa²³⁶
márc. 13. Lőcse²³⁷
ápr. 20.–máj. 3. Buda²³⁸
máj. 11. Buda²³⁹
jún. 9. Buda²⁴⁰
aug. 2–3. Buda²⁴¹
szept. 26. Buda²⁴²
- 1475**
ápr. 11. Kesztlőc²⁴³
ápr. 14–22. Pozsony²⁴⁴
máj. 20–29. Buda²⁴⁵
jún. 1. Buda²⁴⁶
aug. 15. Buda²⁴⁷
okt. 19. Buda²⁴⁸
219. DL 90 146. „ad relacionem Stephani de Bathor”
– DL 17 174. „ad relacionem Stephani de Bathor
etc.” A kiadásban: A podmanini Podmaniczky-
család oklevéltára I-V. Közzétette, családtörténeti
bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta Lukinich Imre.
Budapest, 1937–1943. (Lukinich Imre: A pod-
manini és aszódi báró Podmaniczky család törté-
nete IV-V.; VII-IX. k.) I. 95–97. tévesen szerepel a
kancelláriai jegyzetben Bátorai országbirósága!
220. DL 102 857. „de commissione domini regis
Stephano de Bator referente”
221. DL 17 236. „de commissione domini regis re-
ferente Stephano de Bator”
222. Országgyűlés, valamint Bátori Istvánt ekkor
nevezi ki a királyi országbiróvá. Kubinyi: Bárók
198./16. sz. – Perényi 246–248.
223. DL 17 264. „domini regis Stephano Bathor
referente”
224. Kubinyi: Bárók 198/17. sz.
225. DL 45 502.
226. DF 268 772. „ad relacionem comitis Stephani
de Bathor iudicis curie”
227. DF 229 994. – 25-én: „...quod nobis feria quarta
proxima ante festum Beati Michaelis archangeli
unacum dominis prelatibus, dominis baronibus
regniue nobilibus in Wyssegrad in octavis
festi Beati Iacobi apostoli proxime preteriti pro
faciendo moderativo iudicio causando in sede
nostra iudiciaria pro tribunali consedentibus...”
– DF 223 441.
228. „prope villam Gyarmath” (ma: Balassagyarmat,
királyi parancsra elrendelt bírói közgyűlés Nógrád
megye részére) DL 17 392. – DL 97 349.
229. DF 223 425–26. „in Bathor”
230. DL 85 048–50. „Berwey”, DF 212 082. „in
Berwey”
231. DL 17 407. „in Bathor”, DF 209 868. „in Bat-
hor”, DF 223 460. „in Bathor”
232. DF 223 463. „in oppido nostro Bathor”
233. Béketárgyalás küldöttségében résztvevő. Dlu-
goss 488., FRS XIII. 105., 114.
234. DF 266 101. „de commissione domini regis
comite Stephano de Bathor iudice curie referente”
– DL 55 965. „de commissione domini regis comite
Stephano de Bathor iudicis curie regie referente”
– Podmaniczky I. 113–114. „de commissione
domini regis comite Stephano de Bathor iudice
curie referente”
235. Oklevelek 342/14. A Bátori testvérek a budai
káptalan előtt személyesen megjelenve kötöttek
kölcsonös örökösödési szerződést a Marcaliak-
kal.
236. DF 263 998.
237. DF 209 869.
238. Kubinyi: Bárók 198/18–20. sz.
239. DL 67 063. „ad relacionem comitis Stephani de
Bathor iudicis curie”
240. DL 38 376. „ad relacionem comitis Stephani
Bathor”
241. Veszprém város okmt. 251–252.
242. DF 249 343. „ad relacionem comitis Stephani
de Bathor iudicis curie”
243. DL 103 767. „Kezthewlcz”. Gúti Ország Mihály
náddal közös kiadású oklevél!
244. DF 225 918. – DF 226 139.
245. DL 17 680. „...unacum dominis prelatibus, ba-
ronibus et regni nobilibus Bude penes prefatum
dominum nostrum regem constitutus et existentibus”
– Országgyűlés! Vö.: DRH 220–226.
246. Urk. Sieb. VII. 42. „Mathias rex manu propria,
relacio Stephani comitis de Bathor”
247. Kubinyi: Bárók 198/21. sz.
248. DL 73 145. „relacio Stephani comitis de Bat-
hor”

1476

jún. 16.	Buda ²⁴⁹
aug. 1.	Segesvár ²⁵⁰
aug. 16.	ex castris gencium vestrarum regalium prope Beretzky ²⁵¹
okt. 2.	Brassó ²⁵²
nov. 11.	ex castris gencium regalium prope ipsam Bokoryschya ²⁵³
dec. 7.	Brassó ²⁵⁴

1477

márc. 25.	Bátor ²⁵⁵
ápr. 28–30.	Bátor ²⁵⁶
máj. 16.	Buda ²⁵⁷
jún. 15.	Buda ²⁵⁸
júl. 18.	Buda ²⁵⁹
aug. 23.	Buda ²⁶⁰

1478

febr. 7.	Trencsén ²⁶¹
----------	-------------------------

1479

jan. 15–16.	Kassa ²⁶²
jan. 28 – febr. 4.	Bátor ²⁶³
márc. 5.	Buda ²⁶⁴
máj. 29.	Nagyszeben ²⁶⁵
jún. 26.	Szentágota ²⁶⁶
júl. 3.	Nagyszeben ²⁶⁷
aug. 10.	Déva ²⁶⁸
aug. 14.	Szászsebes ²⁶⁹
okt. 26.	Nagyszeben ²⁷⁰
nov. 25.	Nagyszeben ²⁷¹
dec. 16–21.	Nagyszeben ²⁷²

249. DL 50 497. „unacum nonnullis dominis prelati, baronibus regnique nobilibus hic Bude constitutis et existentibus...”

250. Urk. Sieb. VII. 103–104.

251. Dipl. Eml. II. 321–323. – Veress Endre: Akták és levelek Erdély- és Magyarország Moldovával és Havasalföldével való viszonyához I. (1468–1540) Budapest, 1914. 23–24. – Berecki az ojtózi szoros utolsó települése Erdélyben.

252. Urk. Sieb. VII. 114. „Comes Stephanus de Bathor iudex curie regie maiestatis, necnon supremus capitaneus gencium regalium in partibus Transsilvanis etc.” – További kiadása: Teleki: Hunyadiak XI. 570–571.

253. Urk. Sieb. VII. 119–120. – További kiadása: Teleki: Hunyadiak XI. 575–576.

254. DF 260 816.

255. DL 56 027. „in Bathor”

256. DL 56 031., DF 223 545., DF 223 557. „in oppido nostro Bathor” – DL 99 084. „in opido nostro Bathor”

257. DF 234 515. (Misszilis!)

258. A nagykárolyi gróf Károlyi család oklevéltára I–V. Sajtó alá rendezte: Géresi Kálmán. Budapest, 1882–1897. II. 463–464. „relacio comitis Stephani de Bathor iudicis curie”

259. DF 234 515.

260. DL 56 034.

261. DL 45 709.

262. DL 63 866., DF 251 178. (ehelyütt a keltezési hely Budáról javítva Kassára!), DF 263 863. – DF 223 620.

263. DL 88 622. „in oppido nostro Bathor” – DF 223 644. „in opido nostro Bathor”

264. DL 56 074. (gyűrűspeccséttel)

265. Urk. Sieb. VII. 213.

266. DF 257 517. „Zenthagatha,” Szászöld, Nagysink-szék.

267. Urk. Sieb. VII. 214–215.

268. Urk. Sieb. VII. 215.

269. Urk. Sieb. VII. 217.

270. DL 56 082.

271. DL 62 912.

272. DL 27 213., DL 27 365. – DL 29 847., Urk. Sieb. VII. 223–224.

